

Dječje perspektive o roditeljskim pristupima u odgoju

Bunjić, Melita

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:011940>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-17**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij Pedagogija i Povijest

Melita Bungić

Dječje perspektive o roditeljskim pristupima u odgoju

Diplomski rad

Doc.dr.sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Diplomski studij Pedagogija i Povijest

Melita Bungić

Dječje perspektive o roditeljskim pristupima u odgoju

Diplomski rad

Društveno područje, polje pedagogija, grana obiteljska pedagogija

Doc.dr.sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2017.

Sažetak

Na razvoj djeteta utječe niz čimbenika, ali prvi i najdugoročniji utjecaj ima obitelj koja je sveprisutna u životima djece. Prihvaćajući dijete kao osobu s pravima, kako u kontekstu oblikovanja vlastitog mišljenja tako i u kontekstu izražavanja vlastitih stavova, radom donosimo opis dječjih viđenja svojih roditelja, njihovih postupaka i metoda koje primjenjuju u odgoju. U istraživanju koje je provedeno u svrhu odgovora na postavljeni cilj i zadaće istraživanja sudjelovalo je 11 ispitanika, od kojih 8 dječaka i 3 djevojčice u dobi između 14 i 18 godina. Ispitanici su korisnici tretmana poludnevnog boravka „Legosi u Centru“ u sklopu Centra za nestalu i zlostavljaju djeću u Osijeku, zbog manifestacija rizičnih oblika ponašanja ili određenih problema u ponašanju. Cilj istraživanja u ovom radu je utvrditi dječje perspektive o roditeljskim pristupima u odgoju unutar njihovih obitelji. Istraživanje je provedeno metodom intervjua u svibnju 2017. godine. Rezultati istraživanja su pokazali kako se perspektive djece koja manifestiraju rizične oblike ponašanja ili imaju probleme u ponašanju ne razlikuju niti drastično odstupaju od pogleda koje bismo smatrali prihvatljivim za određenu generacijsku dob. Majka je glavna asocijacija na roditeljstvo, dok su briga za materijalne stvari i pomoć djeci u ispunjavanju školskih obaveza, glavne zadaće roditeljstva. U odgoju djece rijetko se može govoriti o primjeni samo jednog roditeljskog stila što je dokazano i ovim istraživanjem u kojem roditelji ispitanika najčešće kombiniraju dva odgojna stila: autoritativni i permisivni odgojni stil.

Ključne riječi: majka, odgojni stil, pogled, utjecaj

SADRŽAJ

Sažetak	3
1. Razvoj djece	7
1.1. Prikaz teorija o socijalnom razvoju djece	8
1.1.1. Etološko gledište	8
1.1.2. Pristupi utjecaja okoline i učenja.....	9
1.1.3. Kognitivno-razvojni model	10
1.2. Razvoj socijalne kognicije	10
1.3. Djetinjstvo	11
1.4. Adolescencija	12
2. Obitelj.....	14
2.1. Porijeklo i funkcije obitelji.....	15
2.2. Roditeljski stilovi	16
3. Odnosi adolescenata i okoline.....	19
3.1. Odnosi roditelja i adolescenata	19
3.2. Odnosi adolescenata s drugim članovima obitelji.....	20
4. Dosadašnja istraživanja	22
5. Metodologija	24
5.1. Predmet istraživanja	24
5.2. Cilj istraživanja.....	24
5.3. Zadaci istraživanja.....	24
5.4. Postupak istraživanja.....	25
6. Interpretacija rezultata istraživanja.....	29
6.1. Prva kategorija pitanja.....	29
6.2. Druga kategorija pitanja	30
6.3. Treća kategorija pitanja	36
6.4. Četvrta kategorija pitanja	42
7. Rasprava	53
Zaključak	56
Literatura	58
Summary	60
Prilozi	61

Uvod

Razvoj suvremenog društva utjecao je na prelazak obitelji iz područja privatnosti u područje javnosti, čime obitelj postaje predmetom interesa velikog broja znanstvenika. Obitelj kao prva društvena sredina potiče kontinuirani dječji razvoj, stjecanje prvih iskustava, razvoj vlastitih potencijala, vrijednosti, stavova i prihvaćanje društvenih normi. Potreba da sagledamo stvari iz „dječjih cipela“, potaknula nas je na ovo istraživanje čiji je cilj bio istražiti dječje perspektive o roditeljskim pristupima u odgoju unutar njihovih obitelji. Radom je prikazano kakve poglede na roditeljstvo, roditeljsku ulogu i metode imaju oni na koje roditeljska uloga ima najviše utjecaja.

Unutar obitelji započinje djetetov cjelokupni razvoj tjelesnog, kognitivnog te socijalnog i emocionalnog područja. U prvom poglavlju ovoga rada naglasak je stavljen na socijalni razvoj djeteta zbog činjenice kako inicijalni odnosi izgrađeni unutar obitelji imaju dugoročan utjecaj na djetetov emocionalni razvoj, kognitivni razvoj, razvoj ličnosti i socijalni razvoj. Uz navedena područja razvoja, potrebno je uzeti u obzir i dobna razdoblja tijekom kojih dolazi do specifičnih promjena, stoga donosimo pregled promjena u razvitku djeteta tijekom djetinjstva i adolescencije.

U drugom poglavlju donosi se pregled obitelji kroz povijest, njezine funkcije i roditeljski stilovi koji se primjenjuju u odgoju. Obitelj kao temeljna društvena zajednica ključna je za razvoj čovjeka i cijelog društva. Iako se obitelj kao institucija kroz povijest mijenjala, njezin utjecaj na razvoj pojedinca je neupitan. Suvremeni život unosi u obitelji nove sustave obiteljskih vrijednosti, nove uloge i funkcije, čime se pred obitelj postavljaju novi izazovi. Skup roditeljskih ponašanja, stav o odgoju i ponašanja koja roditelji potiču ili ne potiču kod djece određuju koji će roditeljski stil biti primijenjen u odgoju djece. Između dvije dimenzije roditeljstva, kontrole i emocionalnosti, potrebno je stvoriti ravnotežu, kako bi se izbjegle nepravilnosti koje se mogu pojaviti kao posljedice u odgoju. Roditeljstvo obuhvaća četiri odgojna stila koji ostvaruju različite ishode u odgojnom procesu djece, a to su: autoritarni, autoritativni, permisivni i ravnodušni odgojni stil.

Treće poglavlje prikazuje odnose adolescenata s roditeljima i drugim članovima obitelji. Velika važnost pridaje se odnosu između adolescenta i roditelja zato što atmosfera pozitivnih odnosa pozitivno utječe na dječji razvoj. Iako s razvojem djeteta jačaju i vršnjački utjecaji, uzor adolescentima su i dalje roditelji. Koliki stupanj utjecaja će postojati između adolescenta i ostale braće ili sestara ovisi o spolu, dobi, dobnoj razlici i poziciji koju dijete zauzima u obitelji. Odnosi između bake i djedova s adolescentom ovise o dobi i učestalosti susreta i kontakta. U kasnijim

fazama adolescencije, bake i djedovi najčešće su više prihvaćeni od strane adolescenata nego u ranijim fazama.

Nakon teorijskog dijela slijedi metodologija ovoga istraživanja koja obuhvaća predmet istraživanja, cilj, zadatke, postupak istraživanja, uzorak istraživanja i interpretaciju rezultata istraživanja po kategorijama, sukladno zadacima istraživanja. U raspravi su dobiveni rezultati istraživanja protumačeni i uspoređeni s rezultatima dosadašnjih istraživanja.

Na kraju rada donose se zaključci kao odgovori na postavljene zadatke istraživanja koji obuhvaćaju glavne asocijacije roditeljstva, glavne zadaće roditeljstva, autoritet i odgojne stilove te se navodi popis literature uz sažetak na engleskom jeziku.

1. Razvoj djece

Dječji razvoj je složen proces koji obuhvaća promjene u područjima: tjelesnom, kognitivnom te socijalnom i emocionalnom. Tjelesno područje se odnosi na promjene u veličini tijela, proporcijama, tjelesnom zdravlju i funkcioniranju tjelesnog sustava. Kognitivno područje prolazi kroz promjene u intelektualnim sposobnostima, pažnji, koncentraciji, pamćenju, rješavanju problema i sl. Emocionalno i socijalno područje uključuje promjene kada je riječ o razumijevanju samoga sebe, interakciji s okolinom, izgrađivanju intimnih odnosa, razvoju interpersonalnih vještina i sl. Navedena glavna područja razvoja djeteta nisu zasebna područja već područja međusobnog utjecaja. Osim područja razvoja, potrebno je razlikovati i razdoblja u kojima dolazi do promjena, zbog činjenice kako svako razdoblje donosi nove promjene. Prema Berku (2015), dobna razdoblja mogu biti sljedeća: prenatalno doba (od začeća do rođenja); dojenačka dob i najranija dječja dob (od rođenja do dvije godine); rano djetinjstvo (od dvije do šest godina); srednje djetinjstvo (od šest do jedanaest godina); adolescencija (od jedanaest do osamnaest godina). U ovom radu posebna pozornost biti će usmjerena na adolescentsku dob i u njoj socijalni razvoj mladih.

Djetetov razvoj određen je urođenim, odnosno biološkim i naknadno naučenim faktorima koji se javljaju u doticaju djeteta s okolinom (Družinec, 2016). Razvoj svakoga čovjeka pod utjecajem je i konteksta u kojemu živi. Nakon rođenja, dijete se počinje kontinuirano razvijati u prvoj društvenoj sredini, odnosno u obiteljskom okruženju. Pod kontekstom se može smatrati susjedstvo, crkva, škola, ali dugi se niz godina najvažnijim kontekstom za razvoj pojedinca smatra obitelj (Cowan i sur., 1991, u Vasta, Haith, Miller, 2005).

Obitelj kao biološka i socijalna zajednica formirana je i funkcionira u skladu s društvenim normama. Dijete u najranijim danima života najveći dio vremena provodi u obiteljskom okruženju gdje stječe prva iskustva, razvija vlastite potencijale, stavove i vrijednosti te uči općeprihvaćene društvene norme (Tasić, 1994). Obitelj predstavlja primarni faktor socijalizacije u kojoj dijete dugi niz godina, zajedno s ostalim članovima obitelji, razvija snažne emocionalne odnose, koji ne moraju nužno biti pozitivni. Kako djeca rastu, utjecaj roditelja se smanjuje, ali nikada ne prestaje (Lacković-Grgin, 2006; Petani, 2011).

Odgojni utjecaj roditelja na dijete ovisi o cjelokupnom načinu života obitelji te o prirodnoj obiteljskoj atmosferi kao rezultatu međusobnih interakcija njenih članova. Harmoničan i skladan odnos među članovima obitelji pretpostavka je pozitivnog utjecaja na cjelokupan razvoj djeteta (Cowan i sur., 1991, u Vasta, Haith, Miller, 2005). Niti jedan drugi kontekst ne

može se mjeriti s obitelji po snazi i dubini utjecaja na dijete jer dijete u tom okruženju proživljava brojne emocionalne situacije, kako one dobre, tako i loše. Sveprisutnost obitelji u životima djece je neosporiva, a utjecaj roditeljstva ima univerzalnu notu važnosti u cjeloživotnom razvoju djece (Berk, 2015).

1.1. Prikaz teorija o socijalnom razvoju djece

Veliki dio vremena u svojim životima ljudi provode u međusobnoj interakciji čemu ide u prilog činjenica da su ljudi socijalna bića. Brojne i najvažnije socijalne veze stvaraju se od najranijih dana dječjeg života. U prve dvije godine života djeca stvaraju odnose s nekoliko pojedinaca, poput majke, oca, brata ili sestre. Iako broj pojedinaca u dječjem životu nije velik, ti odnosi koje djeca stvaraju u najranijim danima kasnije postaju najutjecajnije na djecu i imaju dugoročnije posljedice na djetetov socijalni razvoj i razvoj ličnosti.

Oko druge godine života, djeca postaju svjesna svojih tjelesnih karakteristika, dok od treće do pete godine stvaraju pojam o sebi, o svojim osobinama, vrijednostima i stavovima te prepoznaju sebe kao jedinstveno biće. Potrebno je naglasiti da sadržaj pojma o sebi uvelike ovisi o kulturnim utjecajima, kao i o okruženju u kojem se djeca razvijaju (obitelj, vršnjaci škola..). Nakon što je svijest o sebi došla u središte emocionalnog i socijalnog života djece, oni počinju ulagati napore kako bi razumjeli okolinu i perspektive drugih osoba (Berk, 2015).

Brojni autori istraživanjima su pokušali doći do odgovora na pitanja vezana za područje ranog socijalnog razvoja. Posebnu pažnju području ranog socijalnog razvoja posvetili su istraživači unutar tri teorijska pristupa: etologije, pristupa utjecaja okoline i učenja i kognitivno-razvojnog modela (Vasta, Haith, Miller, 2005).

1.1.1. Etološko gledište

Teorijski pristup pod nazivom etologija razvio se u suvremenoj dječjoj psihologiji i istražuje razvoj djece s evolucijske perspektive. U kontekstu ranih socijalnih dječjih interakcija, najopširnije razrađeno i objašnjeno je etološko objašnjenje. Naglasak se stavlja na evolucijske korijene razvoja tvrdeći da su sadašnja socijalna ponašanja djece i skrbnika, posljedica milijun godina duge prilagodbe okolini (Eibl-Eibesfeldt, 1989; Hess i Petrovich, 1991, u Vasta, Haith, Miller, 2005). Ako uzmemo u obzir i druge vrste na planeti, ljudska vrsta je jedina bespomoćna

vrsta neposredno nakon rođenja i nekoliko godina nakon rođenja zato što ne može samostalno preživjeti. Kada veliki broj mladunčadi ljudske vrste nebi preživio dovoljno dugo, nebi dolazilo do razmnožavanja vrste čime bi uslijedilo nakon određenog vremena izumiranje.

Evolucijski postoje 2 procesa koja obilježavaju prve dane dječjeg razvoja: zadržavanje skrbnika, najčešće majke, uz sebe i motiviranje da se djetetu pruži odgovarajuća njega i skrb. U prvim mjesecima, dijete može privući pažnju majke i zadržati ju uz sebe plačem. Razvojem lokomotoričkih sposobnosti, dijete puzanjem ili trčanjem zadržava majku u svojoj blizini. Drugi proces dijete ispunjava upućujući osmijeh majci, održavanjem kontakta očima ili vokaliziranjem (Fullard i Reiling, 1976, u Vasta, Haith, Miller, 2005; Hildebrandt i Fitzgerald, 1979, u Vasta, Haith Miller, 2005; Alley, 1983, u Vasta, Haith, Miller, 2005). „*Pravilna njega je osigurana i time što se djeca umire kao odgovor na majčinu pažnju, kao npr. kada prestanu cendрати nakon što ih majka uzme u naručje.*“ (Vasta, Haith, Miller, 2005, 447). Zadaća roditelja je iščitavanje djetetovih znakova i pravovaljano reagiranje u pojedinim situacijama. Etolozi smatraju da obrasci reagiranja skrbnika, najčešće majki, predstavljaju urođena ponašanja koja su pokretana podražajima iz okoline. Danas se postavlja pitanje koliki je postotak njege majki urođen jer mnoge informacije majke mogu dobiti čitanjem ili interakcijom s drugim ljudima (Vasta, Haith, Miller, 2005).

1.1.2. Pristupi utjecaja okoline i učenja

Zagovornici stajališta o utjecaju okoline glavnu usmjerenost stavljaju na ranu socijalizaciju kao proces kojim se oblikuje djetetovo ponašanje u skladu s društvenim ulogama, uvjerenjima i očekivanjima (Maccoby i Martin, 1983, u Vasta, Haith, Miller, 2005; Maccoby, 1992). Utjecaj rane socijalizacije na djetetovo ponašanje uvelike određuje kasnije puno složenije procese poput moralnog razvoja ili interakcije s vršnjacima. „*Prema pristupima utjecaja okoline i učenja, socijalno ponašanje skrbnik-dijete proizlazi iz interakcije dvaju individuuma, od kojih svaki utječe na ponašanje drugoga*“ (Vasta, Haith, Miller, 2005, 448). Teoretičari navode da su interakcije objašnjive procesima socijalnog učenja, misleći pritom na potkrepljenje, kažnjavanje i učenje opažanjem (Hay i sur., 1985, u Vasta, Haith, Miller, 2005; Gerwitz, Pelaez-Nogueras, 1992, u Vasta, Haith, Miller, 2005). Navodi se primjer, kako dijete stvara određeno ponašanje, koje majku potiče da mu se približi i ostane uz njega, iz razloga što to ponašanje rezultira pozitivnim (npr. ljuljanje, zvečka) ili negativnim potkrepljenjem (mijenjanje pelena).

1.1.3. Kognitivno-razvojni model

Zagovornici ovoga pristupa u središte zanimanja ranog dječjeg socijalnog razvoja stavljaju kognitivne procese koji su podloga socijalnih ponašanja. Kognitivno-razvojna teorija pronalazi sličnosti i bliskost s etološkom teorijom u kontekstu dječjih i majčinskih kognitivnih predočavanja svojih međusobnih odnosa, kada je riječ o privrženosti. Smatra se da djeca i majke stvaraju unutrašnje radne modele koji predstavljaju kognitivno poimanje djeteta i majke (ili drugog skrbnika) koje oni imaju jedno o drugome, a koje koriste kako bi oblikovali određena predviđanja i očekivanja (Bowlby, 1969, u Vasta, Haith, Miller, 2005; Bretherton, 1987, 1990, 1993, u Vasta, Haith, Miller, 2005; Pipp, 1990).

Zagovornici tradicije Lava Semjonoviča Vigotskog (1896.-1936.) usmjereni su na dječje stjecanje socijalnih i kognitivnih vještina aktivnostima s odraslima i starijom djecom. Procesom vođenog sudjelovanja, nakon prvotnog učenja, odrasli djeci prepuštaju kontrolu i odgovornost, čime se potiče stvaranje i razvijanje socijalnih i kognitivnih vještina. Manju pozornost Vigotski stavlja na odnos majka-dijete tvrdeći da dijete uči i razvija se u interakciji s drugima. Djeca nerijetko velik dio vremena provode s više članova obitelji ili u nekim kulturama briga za dijete je odgovornost šire zajednice, i mladih i starih. Bez obzira u kojem kontekstu se dijete razvija, svi čimbenici koji imaju bilo kakav doticaj s djetetom, imaju izrazito važan utjecaj na njegov rani socijalizacijski razvoj (Rogoff i sur., 1991, u Vasta, Haith, Miller, 2005).

1.2. Razvoj socijalne kognicije

Kognicija kao pojam predstavlja skup složenih misaonih procesa, poput rasuđivanja, rješavanja problema i drugih procesa koji potpomažu razumijevanje svijeta i okoline. Postavljaju se pitanja kako se mentalne aktivnosti kod djece i adolescenata mijenjaju s dobi i koliko one utječu na socijalno i moralno ponašanje istih. Razvojno-kognitivni pristupi usmjereni su rješavanju ovih pitanja i razlikuju se međusobno u shvaćanju faktora koji su odgovorni za kognitivni razvoj (Lacković-Grgin, 2006).

Razvoj socijalne kognicije opisan je teorijom interpersonalnog razumijevanja koju je utvrdio Robert Selman (1942.-). Socijalna kognicija svojstvena je na jedinstven način svakom čovjeku koji ima sposobnost razumjeti sebe i druge, reagirati na sebi svojstven način i ima sposobnost promatrati svoje ponašanje s gledišta drugih. U okviru navedene teorije utvrđena su 4 stupnja razvoja socijalne kognicije.

Na nultom egocentričnom stupnju ne postoji jasno dječje razlikovanje svoje interpretacije socijalne situacije i interpretacije drugih o istoj situaciji. Taj stupanj je dominantan od treće do šeste godine. Idući, prvi stupanj, prisutan je kod djece od pete do devete godine i naziva se još i stupnjem razlikovanja socijalne perspektive. U tom razdoblju dijete shvaća da druge osobe imaju drugačije gledište, ali to gledište ne mogu razumjeti. Drugi stupanj, stupanj preuzimanja recipročne perspektive javlja se pri kraju djetinjstva, između sedme i dvanaeste godine. Djeca tada preuzimaju gledišta drugih osoba i shvaćaju to gledište, odnosno kako drugi vide njihovo ponašanje i sve ostale okolinske utjecaje. Treći stupanj je stupanj preuzimanja uzajamne perspektive i javlja se u razdoblju između deset i petnaest godina. Djeca tada počinju shvaćati svoju perspektivu, perspektivu partnera ili bilo koje druge osobe, kao i gledišta neke određene skupine. Na najvišem, četvrtom stupnju, poznatom i pod nazivom stupanj preuzimanja društvene perspektive, adolescenti postaju svjesni da su određena ponašanja, uvjerenja, osjećaji određeni različitim faktorima. On se javlja od dvanaeste godine pa na dalje i djeca tada postaju svjesna da svaka osoba posjeduje različite stavove, uvjerenja i crte ličnosti (Lacković-Grgin, 2006).

1.3. Djetinjstvo

Razvoj djeteta obuhvaća specifična razdoblja koja su obilježena različitim promjenama, tjelesnim i psihološkim. U prvim godinama života djeca razvijaju svijest o samome sebi, o svojoj okolini i tada dolazi do tjelesnih promjena (Furlan, 1981). Nakon rođenja djeca naglo rastu, dobivaju na kilaži i visini dok se razvoj usporava tijekom ranog i srednjeg djetinjstva. U dojenaštvu i djetinjstvu tjelesni razvoj se odvija od središta tijela prema van, prvotno raste glava i trup, zatim ruke, noge, dlanovi, stopala, itd. (Berk, 2015). U mlađoj školskoj dobi, od šest do dvanaest godina, rast i razvoj djeteta je konstantan i nema naglih promjena (Furlan, 1981). Obrnuti redoslijed rasta karakterizira pubertet kada se ubrzano razvija trup mladih osoba (Berk, 2015). Važna karakteristika razdoblja mlađe školske dobi je razvijanje kontrole svojih emocija, kao i shvaćanje svog i tuđeg emocionalnog ponašanja. Shvaćanjem međuljudskih odnosa te usvajanjem moralno-etičkih normi, stavovi djece više nisu isključivo crno-bijeli (Berk, 2008). Odvajanje od odraslih te sve češće povezivanje sa svojim vršnjacima u grupice sa specifičnim normama ponašanja, još je jedna karakteristika ovog razdoblja. *"Te grupe mogu biti veoma kritički, a ponekad i neprijateljski raspoložene prema odraslima, pa mogu biti i ozbiljan odgojni problem"* (Furlan, 1981, 107).

1.4. Adolescencija

U ranijim društvima, pubertetom je završavalo djetinjstvo i mladi čovjek je preuzimao dužnosti i prava odraslih. Iz djetinjstva se prelazilo u odraslost zato što su se poklapale fiziološka, spolna, psihička i socijalna zrelost. Moderno društvo stvorilo je uvjete u kojima fiziološka zrelost ne pretpostavlja socijalnu, emocionalnu ili psihičku zrelost. Postignuće tih zrelosti pretpostavlja usvajanje širokog opsega znanja i vještina. Institucionalizirane ustanove osiguravaju stjecanje potrebnog znanja ali s vremenom smo svjedoci da se razdoblje učenja i stjecanja znanja sve više povećava. Od početnog četverogodišnjeg osnovnoškolskog obrazovanja došlo se do obaveznog osmogodišnjeg osnovnoškolskog obrazovanja, srednjoškolsko obrazovanje smatra se nužnim, dok se danas sve veći broj mladih odlučuje i za visoko obrazovanje.

U suvremenom društvu, u složenim uvjetima života, pojavio se pojam adolescencije ili mladenaštva kao razdoblja u psihičkom razvoju čovjeka (Furlan, 1981). Adolescencija obuhvaća razdoblje između desete i dvadeset druge godine života, dok se pubertetom označava razdoblje tjelesnih promjena. Na adolescenciju se gleda kao razdoblje u kojem se pokušava ostvariti psihička prilagodba na pubertetske promjene. *"Mladenaštvo ili adolescencija razdoblje je u razvoju čovjeka koje počinje postignutom anatomsko-fiziološkom zrelošću i traje dok se ne postigne njegova psihička i socijalna zrelost"* (Furlan, 1981, 142). Nekoliko podfaza obuhvaća adolescentsko razdoblje i svaka faza ima specifične karakteristike. Prva faza počinje pubertetom, a traje između desete i četrnaeste godine i naziva se ranom adolescencijom. Srednja adolescencija traje između petnaeste i osamnaeste godine, dok kasna adolescencija obuhvaća razdoblje između devetnaeste i dvadeset druge godine (Rudan, 2004, 37).

Adolescentsko razdoblje pred mlade ljude postavlja opće i profesionalno obrazovanje. Obrazovanjem stječu informacije koje utječu na misaoni razvoj. Struktura društva u kojemu mladi žive također utječe na misaoni razvoj pojedinaca. Adolescenti počinju opažati okolinu i sebe na drugačiji način, razvijaju ideje, pretpostavke i svijet apstraktnog mišljenja te se javljaju razmišljanja o budućnosti. Kod mladih se razvija veći stupanj autonomije i jasnije sagledavaju svoj unutarjni i vanjski svijet (Rudan, 2004). Kada govorimo o emocionalnom razvoju u ovom razdoblju, može se reći da se povećava emocionalna stabilnost koja je u pubertetu bila smanjena. Javljaju se emocije vezane za spolnost i ljubav, mladi sve više žele privući pažnju suprotnog spola svojim "junaštvima". Javlja se i osjećaj nesigurnosti, kako za svoj društveni položaj, trenutni izgled tako i za svoju budućnost. Zbog svoje nesigurnosti, upuštaju se u seksualne

odnose s osobama suprotnog spola koje su puno starije od njih, kako bi dobili "ljubavne poduke" (Furlan, 1981).

Često se javlja kod mladih maštanje kao bijeg od problema. Sanjarenjem se oni oslobađaju tjeskobe, pritiska i sukoba koji ih pritišću. Furlan objašnjava dva tipa sanjarenja. Prvi tip se pojavljuje kod djece u pubertetu, koja sebe vide kao žrtve različitih nepovoljnih okolnosti. To je sanjarenje "heroj koji pati". Drugi tip, "heroj pobjednik", pojavljuje se u mladenaštvu. Mladi maštanjem trpe, ali i savladavaju prepreke koje se pred njih stavljaju. Vrlo je važno znati granicu sanjarenja te razlikovati maštu i stvarnost zato što se mladi nerijetko izgube u sanjarenju i ono postaje bijeg od stvarnosti (Furlan, 1981).

Kada je riječ o moralnom razvoju mladih osoba, postoje različite koncepcije. U adolescenciji mladi razvijaju svoja moralna shvaćanja i stavove te postaju sve više osjetljivi na pitanja diskriminacije, siromaštva, nepravde i sl. Lawrence Kohlberg i Richard Kramer (1969) prikazali su svoju koncepciju moralnog razvoja kod djece i mladih kroz pet faza. Prvu fazu karakterizira jasno dječje razlikovanje dobrih i loših postupaka. U drugoj fazi, dijete će smatrati da je određeni postupak valjan i dobar ako zadovoljava njegovu potrebu. U trećoj fazi, dijete će smatrati da je nešto dobro ukoliko okolina to odobrava kao dobro, dok četvrtu fazu karakterizira jasno pridržavanje društvenog reda, autoriteta i pravila. Sve što se čini a nije u skladu s tim pravilima, smatra se pogrešnim. U posljednjoj fazi moralnog razvoja, postupci se vrednuju prema posljedicama koje ostavljaju na drugim ljudima te se počinje prihvaćati i unapređivati ono što se smatra društvenim dobrom (Pikunas, 1976, u Flanders, 1981).

Krajnja faza adolescentskog razdoblja ovisi o svakom pojedincu, o stupnju razvoja različitih životnih razdoblja. Razvoj je često neujednačen pa ne možemo govoriti kada adolescencija završava ali postupno, ulaskom u dvadesete godine, mladi počinju osjećati prelazak u svijet odraslih (Rudan, 2004).

2. Obitelj

Obitelj je temeljna ljudska zajednica za razvoj svakog čovjeka, cijelog društva i trajnog je karaktera usprkos brojnim promjenama u društvu. Predstavlja predmet istraživanja brojnih znanstvenih disciplina, poput antropologije, sociologije, psihologije, pedagogije i dr., sukladno tome postoje brojne definicije obitelji. Definicija obitelji prema *Hrvatskoj enciklopediji* Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže glasi: „*Obitelj, osnovna društvena skupina, povezana srodstvom, utemeljena na braku i zajedničkom životu užega kruga srodnika, prije svega roditelja, koji vode brigu o djeci (svojoj ili posvojenoj) te ih odgajaju*“ (www.enciklopedija.hr). S antropološkog gledišta, George Mudrock (1949) definira obitelj: „*Obitelj je društvena skupina koju karakterizira zajedničko prebivanje, ekonomska suradnja i reprodukcija. Obuhvaća odrasle osobe oba spola od kojih barem dvije održavaju društveno prihvaćenu spolnu vezu, plus jedno ili više djece, vlastite ili usvojene, odraslih osoba koje seksualno kohabitiraju*“ (Maršanić, 2011, 11). S teološkog gledišta, obitelj i brak su zajednica ljubavi, prostor Božje objave, čovjekove vjere i unutarnjeg govora čovjeka i Boga. Naglašava se da odnos između muškarca i žene mora biti prožet jednakošću, partnerstvom i međusobnim uvažavanjem. „*Muš i žena kao „dvoje u jednom tijelu“ predstavljaju povlašteno mjesto Božje djelatne prisutnosti*“ (Tamarut, 2015, 687). Iz psihološke perspektive, obitelj je prvi i dugoročni kontekst za razvoj djeteta unutar kojeg se razvijaju odnosi koji se razlikuju od svih drugih odnosa koje pojedinac stvara tijekom života. Obitelj kao cjeloživotna povezanost muškarca i žene, u suvremenim uvjetima i povezanost osoba istog spola, pretpostavka je uspješnog razvoja i brige roditelja za dijete (Berk, 2015; Lacković-Grgin, 2006).

Bogatstvu empirijskih podataka vezanih za obitelj, roditelje, djecu, adolescente te njihov međusobni utjecaj, pridonose brojna istraživanja. U okruženju obitelji odvijaju se socijalizacijski procesi djeteta kojima se dijete izgrađuje u samostalno osobu, čime usmjerenost treba postaviti prema roditeljima kao glavnim akterima cjelokupnog procesa djetetovog razvoja i odgoja (Jurčević Lozančić, Kunert, 2015). Tijekom adolescencije, obiteljski odnosi se mijenjaju i imaju važan utjecaj na razvoj pojedinih područja djeteta, kao npr. samopoštovanje, neovisnost, problematično ponašanje i sl. Psihološko i socijalno funkcioniranje djeteta ovisi o strukturi obitelji, koja se odnosi na raspadnute obitelji zbog razvoda braka ili smrti roditelja i potpune obitelji (Berk, 2015).

Uz obitelji, postoji još niz manjih grupa u kojima se dijete kreće i razvija kao ličnost. Postoje razlike između obitelji kao skupine i ostalih manjih socioloških skupina. U obitelji postoji relativna stabilnost položaja i uloga, koje ovise o životnoj dobi i spolu članova obitelji,

stoga obitelj kao grupa ima dužu trajnost nego ostale grupe. U suvremenom svijetu, za većinu kultura istovjetno se određuje status članova obitelji, a on većinom ovisi o generacijskim i spolnim obilježjima pa roditelji imaju superordinirani status, dok su djeca u subordiniranom položaju. (Lacković-Grgin, 2006).

2.1. Porijeklo i funkcije obitelji

Gledajući u povijest, obitelj kao institucija razvoja mijenjala se paralelno s razvojem civilizacije i društva, mijenjajući svoje funkcije i oblike (Lacković-Grgin, 2006). Prije više desetaka tisuća godina pojavio se oblik zajednice muškarca i žene pod nazivom obitelj među lovačko-sakupljačkim precima. Prvotna samostalna odgovornost muškarca i žene za dijete, prebačena je s vremenom na stvorene veće mreže srodnika, poput baka, djedova, ujni, ujaka, bratića ili sestrični, koji su uključivane u odgoj i brigu male djece. Sukladno tome, razvijene su snažne emocionalne povezanosti između roditelja, djece i srodnika (Nesse, 1990, u Berk, 2015; Williams, 1997, u Berk, 2015).

U prošlosti su strukturu obitelji sačinjavale tri generacije, a u suvremenom svijetu obitelj najčešće sačinjavaju samo roditelji i djeca. Dolazi i do promjene važnog obilježja koje karakterizira obitelj još od početaka civilizacije, a to je dominacija muškaraca. Obiteljski odnosi prolaze procese restrukturiranja, suvremene obitelji gube tradicionalni oblik i nestaje linearni razvoj života koji se odnosi na razvoj događaja nakon stupanja u brak (rađanje djece, odrastanje i odlazak djece iz obitelji). U suvremenom dobu javljaju se situacije u kojima se obitelji kao sustavi raspadaju ili mijenjaju, zbog razvoda braka ili smrti pojedinog člana, pa takve obitelji postaju nepotpune. Sklapaju se novi brakovi u kojima djeca u obiteljima uz prirodnog roditelja imaju i očuha ili maćehu, polubrata ili polusestru. Sve navedeno predstavlja različite mogućnosti obiteljskih sustava u kojima djeca odrastaju i koje na njih utječu (Lacković-Grgin, 2006).

Obitelj kao zajednica imala je brojne funkcije: reprodukciju kao što je zamjena umrlih članova, zatim ekonomsku, društveni red i socijalizacijsku na kojoj je stavljen naglasak zbog zadatka da pripremi mlade za kompetentno sudjelovanje u društvu, te posljednja funkcija je ona emocionalna, koja obuhvaća podršku roditelja kako bi djeca lakše preživjela emocionalne krize i njegovala bitne osjećaje kod svake osobe. Razvojem društva, ionako već opsežni krug funkcija obitelj, proširio se i zahtjevi stavljeni pred obitelj morali su biti podijeljeni s drugim institucijama. Primarna odgovornost obitelji ostavljena je u tri područja: reprodukcija, socijalizacija i emocionalna podrška (Berk, 2015).

2.2. Roditeljski stilovi

Pred roditelja se stavlja važan zadatak socijalizacije vlastitog djeteta. Kako će tom zadatku svaki pojedinac pristupiti, uvelike ovisi o stečenim znanjima, uvjerenjima i stavovima o odgoju i odgojnim postupcima. Možemo zaključiti kako su pristupi roditeljstvu individualni i da variraju u različitim kulturama (Goodnow i Collins, 1991, u Vasta, Haith, Miler, 2005; Murphey, 1992). Roditeljski odgojni stil obuhvaća i emocionalnu klimu unutar koje se odvijaju različiti roditeljski odgojni postupci. Kako uspješnost prihvaćanja roditeljskih odgojnih postupaka od strane djeteta uvelike ovisi o roditeljskom stilu, upravo isti predstavljaju važnu komponentu za uspješno roditeljstvo (Čudina Obradović, Obradović, 2003). Način na koji će roditelji svoju djecu odgajati uvelike ovisi o njihovim vrijednostima i životnim ciljevima i time stvaraju određenu, pozitivnu ili negativnu, emocionalnu klimu. Npr. ako se u obitelji potiče komunikacija razvijaju se demokratični i otvoreni odnosi i time se kod djece potiče razvoj zrelih stavova prema autoritetu (Ferić, 2009, u Družinec, 2016).

Brojna istraživanja pokazuju kako na roditeljsko ponašanje utječe više faktora. Prema novijim modelima, karakteristike koje određuju roditeljsko ponašanje su: individualne osobine roditelja, osobine djeteta i okolina (Ljubetić, 2007). Za djetetov razvoj kao značajne se ističu dvije dimenzije: roditeljska toplina i roditeljski nadzor (Bornstein, 1991, u Vasta, Haith, Miller, 2005; Maccoby, 1992).

Roditeljska toplina obuhvaća emocije koje se pojavljuju tijekom interakcije roditelj-dijete, poput ljubavi, nježnosti, brige i podrške. Tu možemo govoriti o dvije krajnosti- roditeljska toplina i roditeljska hladnoća. Emocionalno tople roditelje karakterizira podržavajući stav, zainteresiranost za dijete te prihvaćanje njegovog mišljenja. S druge strane, emocionalno hladni roditelji postavljaju pred svoju djecu visoka očekivanja, iskazuju nerazumijevanje, ne pokazuju ljubav te ne prihvaćaju mišljenje i stavove svoje djece. Takav pristup rezultira stvaranjem agresije kod djece i neprijateljstva prema svojim vršnjacima te smanjenjem osjećaja vlastite vrijednosti (Onyskiw, Hayduk, 2003, u Klarin, Đerđa, 2014). *„Emocionalna toplina, odgovornost i sigurnost pozitivno utječu na dječji razvoj, dok roditeljsko odbijanje ima predvidljive posljedice za socijalni i emocionalni razvoj djeteta“* (Davies, Cummings, 1994, u Klarin, Đerđa, 2014, 3).

Kontrola kao druga dimenzija može biti bihevioralna i psihološka. Bihevioralna kontrola odnosi se na ulogu roditelja u kontekstu poticanja djece na usvajanje normi ponašanja i određenih standarda društva u kojemu žive. Uključuje nadzor i kontrolu te podršku psihosocijalnom razvoju djeteta što je izuzetno važno pružiti djetetu u razdoblju srednjeg

djetinjstva i adolescencije (Barber, 1996, u Klarin, Đerđa, 2014). Psihološka kontrola predstavlja pritisak na dječji razvoj, odnosno izražava roditeljsku nametljivost, potrebu za manipulacijom i prisilu čime se ometaju socijalne i emocionalne potrebe djeteta. Nerijetko ovaj oblik kontrole rezultira dječjim nedostatkom samopouzdanja, otuđenosti, krivnje i stabilnog identiteta (Macuka, Smojver-Ažić, Burić, 2012). Kako dimenzija kontrole ima dva pola, može se govoriti o polu slabe kontrole i polu jake kontrole. O slaboj kontroli se radi ukoliko roditelji ne postavljaju puno pravila djetetu i ne nadziru ga u potpunosti, a kao posljedica kod djece se javlja agresivno ponašanje. S druge strane, prejaka kontrola može dovesti do smanjenja motivacije za postignućem, ovisnosti ili potisnutog neprijateljstva. Roditeljska ponašanja s oba pola dimenzije kontrole mogu biti rizični faktor za razvoj djeteta. O utjecaju dvaju opisanih kontrola možemo govoriti posebno u adolescentskom razdoblju zbog činjenice da se tada kod mlade osobe javlja potreba za nezavisnošću i samostalnošću (Rijavec, Sremić, 2010; Macuka, Smojver-Ažić, Burić, 2012).

Kombinacijom dvaju dimenzija, emocionalnosti i kontrole, dolazimo do četiri opća stila roditeljstva koji ostvaruju različite ishode u odgojnom procesu djece (Baumrind, 1971, 1989, u Vasta, Haith, Miller, 2005; Dornbush i sur., 1985, u Vasta, Haith, Miller, 2005; MacDonald, 1992).

Prvi roditeljski stil naziva se autoritativni (demokratski-dosljedan) i karakterizira ga visoka razina obje dimenzije. Ovaj tip roditelja je osjetljiv prema svojoj djeci, no postavlja jasne granice (Vasta, Haith, Miller, 2005). „*Djeca odgojena autoritativnim stilom, tvrde istraživanja, vjerojatno će biti prijateljska, kooperativna, kompetentna, nezavisna, samopouzdana, intelektualno uspješna i socijalno odgovorna*“ (Žižak, 1993, 108). Autoritativni roditelji postavljaju granice i nadziru svoju djecu, ali ih ne sputavaju i ostavljaju im mogućnost slobode izbora, s naglaskom na ono što je bolje. Naglasak je na stvaranju odnosa međusobnog pomaganja i zajedničkog rješavanja problema, što stvara konstruktivnu obiteljsku klimu. Brojnim istraživanjima utvrđeno je da ovaj roditeljski stil ima najveći i najbolji učinak na rani socijalni razvoj djeteta (Čudina Obradović, Obradović, 2003).

Drugi roditeljski stil naziva se autoritarni (kruti-strogi) i karakterizira ga niska razina topline i visoka razina nadzora. Visoka razina zahtjevnosti, stroga kontrola, kažnjavanje i prijetnje karakteristike su ovog roditeljskog stila koji ne ostavlja najbolje rezultate na razvitak djece (Vasta, Haith, Miller, 2005). Roditelji koji primjenjuju ovaj roditeljski stil primjenjuju se stroge tehnike discipliniranja, uključujući i fizičko kažnjavanje. „*Autoritarnost koja je obično praćena kažnjavanjem može proizvesti i emocionalne probleme koji dijete blokiraju u moralnom razvoju*“ (Žižak, 1993, 108). Između roditelja i djeteta prevladava odnos nadređen-podređen i

očekivanje roditelja da dijete bude maksimalno poslušno i pod kontrolom. Komunikacija je jednosmjerna, roditelji očekuju dječje ispunjavanje svih zahtjeva, a ishod ovog roditeljskog stila je loša slika djeteta o sebi i niska razina samopouzdanja. Osim toga, djeca odgajana pod ovim roditeljskim stilom sklona su delikventnom ponašanju (Zrilić, 2005).

Permisivni (prepopustljiv) stil karakterizira visoka razina topline, popustljivost ali i niska razina nadzora. Djeca ovakvih roditelja imaju mala ograničenja, nemaju određenu strukturu, ali im je pruženo puno ljubavi. Koristeći se ovim stilom roditelji ispunjavaju sve dječje zahtjeve, nemaju granice i nisu autoritet u odgoju (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić, Sakoman, 2002). Posljedice ovakvog roditeljskog stila su: stvaranje nesigurnosti kod djece, nesnalaženje u granicama kada se pojave, stvaranje egocentrične osobe ili impulzivno i agresivno ponašanje kod djeteta (Vasta, Haith, Miller, 2005). „*I djeca permisivno odgojena nisu sretna. Tendiraju biti ovisna, nezrela, bez ustrajnosti i samopouzdanja iako mogu biti intelektualno uspješna*“ (Žižak, 1993, 108).

Ravnodušni (zanemarujući) ili poznatije *laisse-fair* stil, karakterizira niska razina obje dimenzije, i topline i nadzora. Indiferentni roditelji ne postavljaju pred dijete nikakve granice, ali ne pružaju djetetu ni potporu ni toplinu (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić, Sakoman, 2002). Primjenom ovog roditeljskog stila djeca su emocionalno odbačena jer roditelji nemaju vremena za njih, njihove sklonosti, potrebe ili preferencije. U odgoju dijalog između roditelja i djeteta ne postoji i roditelj više misli na sebe nego na vlastito dijete. Kako djeca nemaju ograničenja i nije im pružena pažnja ili podrška, taj roditeljski stil ne potiče zdrav socijalni razvoj (Vasta, Haith, Miller, 2005). Kao posljedica ovog roditeljskog stila, kod djece se javljaju različiti oblici neprihvatljivog ponašanja, neuspješnost u školi i sklonost rizičnim oblicima ponašanja.

Većina roditelja nema formalno pedagoško obrazovanje i odgoj djece temelje na osobnom, životnom iskustvu i na poznatim odgojnim metodama koje su bile dio njihove stvarnosti u mladenaštvu. „*Kako će se neka osoba snaći u ulozi roditelja, ovisi o postignutoj razini zrelosti ličnosti, o njezinoj uravnoteženosti u trenutku kad postaje roditelj*“ (Petani, 2011, 115). Usprkos tome, nedvojbeno je da najveći utjecaj na dječju cjelokupnu ličnost imaju upravo roditelji (Družinec, 2016).

3. Odnosi adolescenata i okoline

3.1. Odnosi roditelja i adolescenata

Važan čimbenik koji utječe na dijete u adolescenciji je odnos između adolescenta i roditelja. Mnogi istraživači tom odnosu pridaju veliku važnost smatrajući da se tim odnosom dijete oblikuje kao ličnost. Razvojni put od djeteta do zrele osobe obilježen je položajem i ulogom koje je dijete preuzelo u odnosu s roditeljima u prošlosti. Prema pojedinim istraživačima, poput Jeana Piageta i Harrya Stacka Sullivana, ličnost se oblikuje i stvara određena životna iskustva u dva ključna odnosa: u odnosu s roditeljima i u odnosu s vršnjacima i prijateljima. S druge strane, velika većina istraživača priklanja se stajalištu o većoj važnosti utjecaja odnosa roditelj-dijete. Tome u prilog valja istaknuti teoriju privrženosti u kojoj se naglašava nužnost bliskosti roditelj-dijete kao pretpostavke za razvoj zrele neovisne osobe nakon razdoblja adolescencije (Lacković-Grgin, 2006).

Pozitivno i uspješno funkcioniranje obitelji podrazumijeva zadovoljenje dvije glavne dimenzije obiteljske funkcije: kohezija, odnosno emocionalna povezanost članova obitelji i prilagodljivost članova obitelji. Uspostavljena ravnoteža između tih dvaju dimenzija najčešće biva poljuljana kada dijete uđe u razdoblje adolescencije (Olson i suradnici, 1989, u Maršanić, 2011). Odnosi između djece i roditelja s godinama se mijenjaju, roditelji stare, a djeca odrastaju (Maccoby, 2007, u Klarin, Đerđa, 2014). Razvojem i promjenama kod djeteta, dolazi i do promjena u obitelji čime se javlja sve više konflikata, napetosti i sve manje pozitivnih osjećaja među članovima obitelji (Olson, Gorall, 1993, u Maršanić, 2011). Poteškoće u komunikaciji između mladih i starijih članova obitelji dovode do konflikata zbog nerazvijenih vještina za rješavanje problema te nerazvijenih vještina diskutiranja (Tasić, 1994). Iako u adolescentskom razdoblju mladi sve više intenziviraju odnose sa svojim vršnjacima, što pretpostavlja i veći međusobni utjecaj jednih na druge, ipak uzor za djecu su u tom razdoblju i dalje roditelji (Castellana, Vilar, Rodriguez-Tome, 1997, u Klarin, Đerđa, 2014).

Polovinom prošlog stoljeća došlo je do promjena u pogledima vezanima za pretpostavku u kojoj se ističe da su roditelji ključni faktori socijalizacije u adolescenciji. Ograničena uloga roditelja se stavlja u prvi plan zbog novih društvenih i gospodarskih promjena. Žene se masovnije uključuju u svijet rada, javljaju se nove tehnologije čime se brišu dotadašnji načini shvaćanja koje su roditelji smatrali važnima da njihova djeca usvoje u budućim životnim ulogama. Kod „mladih roditelja“ javljaju se proširene perspektive u kontekstu socijalizacije njihove djece (vršnjaci, javne osobe, učitelji i sl.). Danas se više ne može govoriti o širokoj

rasprostranjenosti tradicionalnog čvrstog utjecaja roditelja na razvoj djeteta u adolescenciji, paralelno s tim, usmjerenost se stavlja na razvoj adolescentske neovisnosti (Lacković-Grgin, 2006).

Postoji mnoštvo teorija o dinamici odnosa između adolescenta i roditelja. Istaknuti ćemo dvije najznačajnije: teorija međuzavisnosti i teorija privrženosti. Prva teorija odnosi se na postupno pružanje sve veće slobode djetetu tijekom odrastanja. Unutar nje se pretpostavlja razvitak veće tolerancije između roditelja i adolescenata tijekom vremena i prihvaćanje individualnih pozitivnih i negativnih karakteristika. Druga teorija ističe važnost stvaranja i razvijanja u najranijim danima unutarnjeg radnog modela odnosa s primarnim odgajateljem, što je najčešće majka, koji ostavlja trag na razvoj i život djeteta u budućim razdobljima, pa tako i u vrijeme adolescencije. Djeca tako razvijaju sigurnu privrženost s roditeljem i vide ga kao osobu kojoj mogu vjerovati i koje su im uvijek dostupne. Takva djeca i adolescenti imaju više razvijene socijalne kompetencije i samopoštovanje što predviđa bolje socijalne odnose općenito (Lacković-Grgin, 2006).

3.2. Odnosi adolescenata s drugim članovima obitelji

Osim odnosa s roditeljima, potrebno je spomenuti i o odnose s ostalim članovima obitelji, u ovom slučaju, s braćom i sestrama. Ti odnosi obuhvaćaju brojne situacije pomaganja, „ratovanja“, dijeljenja, igranja, itd. Neupitna je važnost utjecaja braće i sestara na razvoj ličnosti pojedinca, u ovom slučaju adolescenta. Koliki stupanj tog utjecaja će biti ostvaren ovisi o spolu, dobi i dobnoj razlici između braće i sestara. Smatra se da stariji brat ili sestra predstavljaju mlađim članovima obitelji model za učenje budućih životnih uloga. Prvorođena djeca obično dobivaju više poticaja od roditelja u kontekstu intelektualnog i govornog razvoja nego svako iduće dijete u obitelji što se objašnjava činjenicom da mlađa djeca dio vremena provode s starijom braćom ili sestrama što manje stimulira njihov intelektualni i govorni razvoj.

Adolescent nerijetko preuzima roditeljsku ulogu kada je najstariji član obitelji i ima mlađu braću i sestre, posebice kada su roditelji zaposleni. Preuzeta uloga i interakcija s mlađim članovima obitelji, adolescentu pridonosi da razvija osjećaj korisnosti i odgovornosti te uči elemente buduće roditeljske uloge. Kada je riječ o dinamici interakcija, najčešće one ovise o razlici u godinama. Ako je dobna razlika malo veća (šest godina i više), vjerojatno je da će se adolescent razvijati kao jedinac, ako je dobna razlika manja, pretpostavlja se češće sukobljavanje braće i sestara, najčešće oko odjeće, ometanja privatnosti i sl. Djeca u razdoblju ranije

adolescentske dobi, koja su bliska po godinama s braćom i sestrama, često razvijaju prijateljski odnos ispunjen toplinom te uzajamnim razumijevanjem.

Osim braće i sestara, članovi pojedinih obitelji su bake i djedovi koji s djecom, odnosno s unučadima razvijaju odnose i kontakte ispunjene emocionalnom bliskošću. „*Uloga koju imaju i priroda njihova odnosa s djecom i unucima ovisi o nekoliko činitelja. Jedan od njih je ustroj obitelji.*“ (Clingempeel i sur., 1992, u Vasta, Haith, Miller, 2005, 481). U normalnim okolnostima, gdje su u odgoju djece prisutna oba roditelja, bake i djedovi imaju manji utjecaj na unuke. Utjecaj bake i djedova na unuke povećava se u slučajevima kada je jedan roditelj odustan ili uopće ne sudjeluje u odgoju djece (Vasta, Haith, Miller, 2005). Emocionalna bliskost može biti posljedica čestih susreta i kontakata baka i djedova s unucima, do kojih dolazi zbog zaposlenosti roditelja.

Na prirodu odnosa utječe dob unučadi i dob baka i djedova. Što su mlađi, bake i djedovi imaju veću mogućnost za ostvarivanje boljih odnosa i interakcije s djecom (Lacković-Grgin, 2006). Jednako bliske odnose s bakama i djedovima imaju unuci u mlađoj dobi, dok se u pubertetu npr. djevojčice udaljuju, posebno od djedova (Steinberg, 1988, u Vasta, Haith, Miller, 2005; Anderson i sur., 1989, u Vasta, Haith, Miller, 2005). Tijekom kasnijih faza adolescencije mladi više prihvaćaju bake i djedove nego u ranijim fazama. „*Neke bake i djedovi zaštićuju adolescente od roditeljske discipline, što može izazvati tenzije među ukućanima.*“ (Lacković-Grgin, 2006, 119).

Kao i u odnosima s roditeljima, društveno prihvaćene norme vezane za uloge muškarca i žene u odgoju mladih generacija i općenito uvjerenja vezana za odgoj, preslikavaju se i na odnose između baka, djedova i unučadi. Bake imaju izraženu ekspresivnu ulogu koja uključuje brigu o obiteljskim odnosima, zdravlju i svim važnim segmentima kroz koje se iskazuje toplina i ljubav. Djedovi imaju instrumentalnu ulogu koja se odnosi na savjetovanje i usmjeravanje vezano za životne odgovornosti, poslu, školi i sl. (Lacković-Grgin, 2006).

4. Dosadašnja istraživanja

Komunikacija kao sredstvo prenošenja poruka dio je svakodnevice svih ljudi. Ona predstavlja dvosmjernan proces i utječe na kvalitetu i kvantitetu odnosa među ljudima. Promatranim se istraživanjem ispitivalo dječju percepciju komunikacije u obitelji te razlike u njihovoj percepciji komunikacije unutar obitelji, a vezane za životni status u kojemu se nalaze. Uzorak se sastojao od 1407 ispitanika u dobi između jedanaest i osamnaest godina, učenika osnovnih, srednjih škola, korisnika Centra za socijalnu skrb i korisnika drugih specijaliziranih ustanova. Rezultatima je utvrđeno da komunikacija u obitelji ima značajan utjecaj na mlade, s naglaskom na socijalne funkcije. Razlikovne dimenzije između djece iz redovite populacije i onih koji su korisnici različitih oblika tretmana su faktor zajedništva i oblik komunikacije u obitelji. Dok prva skupina djece obitelj opisuju kao mjesto zajedništva, u kojima nema zatvorene i neiskrene komunikacije, druga skupina istaknula je da u obiteljima postoje zabranjene teme, konflikti, nemogućnost izražavanja svoga mišljenja i komunikacija je manje usmjerena na zajedništvo nego kod prve skupine (Ferić, Žižak, 2003).

Slobodno vrijeme predstavlja djelić vremena u kojemu je pojedinac oslobođen bilo kakvog oblika nužnosti kako bi mogao ispunjavati vlastite potrebe i interese. Arbunić (2004) istraživao je područje aktivnosti djece kada je riječ o slobodnom vremenu i znanju roditelja o istim aktivnostima. Uzorak je obuhvaćao 290 učenika osnovnih škola i njihovih roditelja. Rezultatima istraživanja dobiveni su podaci koji prikazuju nejedinstvenu cjelinu, sadržajnu i kvalitativnu, aktivnosti kojima se djeca bave u slobodnom vremenu. Utvrđena su razlike u procjeni aktivnosti i količini vremena koje djeca provode u određenim aktivnostima iz perspektive roditelja i dječje perspektive kako slobodno vrijeme provode i u kojim aktivnostima. Utvrđeno je da roditelji ne poznaju dovoljno prostor slobodnog vremena svoje djece. Dio dječjih aktivnosti u slobodnom vremenu roditeljima je poznat, dok se dio aktivnosti s kojim nisu upoznati nalazi u slobodnom vremenu kada djeca nisu izravno pod roditeljskom kontrolom. Sloboda za sudjelovanje u slobodnom vremenu djeci je potrebna, ali je potrebno djecu usmjeravati i odgojem da slobodno vrijeme iskorištavaju aktivnostima koje potiču njihov vlastiti razvoj i ispunjavaju vlastite potrebe (Previšić, 2000, u Arbunić, 2004).

Tijekom djetinjstva i mladenaštva, roditeljski utjecaj, ponašanje i postupci utječu na razvoj djece. Roditeljsko ponašanje može predstavljati zaštitni ili rizični faktor kada je riječ o mogućnosti nastanka problema u ponašanju. Klarin i Đerđa (2014) provele su istraživanje u kojemu je sudjelovalo 172 učenika sedmih i osmih razreda iz dvije osnovne škole s područja grada Rijeke. Prosječna dob ispitanika bila je 13,5 godina. Cilj istraživanja bio je utvrditi ulogu

roditeljskog ponašanja u internaliziranim i eksternaliziranim problemima u ponašanju adolescenata. Zaključci istraživanja ističu važnost roditeljskog ponašanja kada je riječ o razumijevanju problema u ponašanju kod mladih ispitanika. Internalizirani problemi (depresija i anksioznost) češće se manifestiraju kod djevojčica, dok se psihološka kontrola kao dimenzija roditeljskog ponašanja ističe kod oba roditelja. Visoka povezanost roditeljskog ponašanja i eksternaliziranih ponašanja utvrđena je kod oba spola (Klarin, Đerđa, 2014). U odnosima između roditelja i djece, u kojima djeca doživljavaju veću prihvaćenost, a manje kontrolu ili odbacivanje, generalno djeca imaju manje mogućnost za razvitak poremećaja u ponašanju.

Sukobi su dio svakidašnjice i predstavljaju neizostavni događaj u životu svakoga pojedinca. Ukoliko su sukobi između roditelja izrazito neprijateljski orijentirani i ne pokušavaju se riješiti na konstruktivan način, učinak na djecu može biti izrazito nepovoljan (Jurkin, Macuka, 2014). Roditelji iz konfliktnih brakova skloniji su agresivnosti i neprijateljskoj orijentaciji prema svojoj djeci i manje su osjetljivi na njihove potrebe. Jurkin i Macuka (2014) provele su istraživanje s ciljem utvrđivanja utjecaja određenih dimenzija roditeljskih sukoba na pojavu eksternaliziranih i internaliziranih problema kod mlađih adolescenata. U istraživanju je sudjelovalo 352 učenika, 192 djevojčice i 160 dječaka, prosječne dobi 13 godina. Rezultati istraživanja pokazuju kako je kod dječaka istaknutije izražavanje reaktivne i proaktivne agresije te su skloniji samookrivljanju za nastale roditeljske sukobe. Percipirana prijetnja od strane djevojčica u roditeljskim sukobima objašnjava pojavu reaktivne agresivnosti. Zastupljenost depresivnih simptoma kod dječaka i djevojčica objašnjava se dimenzijom percipirane prijetnje tijekom roditeljskih sukoba. Uzrok depresivnim simptomima kod djevojčica je i dimenzija samookrivljanja za roditeljske sukobe. Ovim istraživanjem utvrđeno je kako roditeljske dimenzije sukoba imaju skroman ali ne i zanemarujući doprinos u objašnjenju eksternaliziranih problema mlađih adolescenata, no kada je riječ o internaliziranim problemima taj doprinos je značajno viši.

5. Metodologija

5.1. Predmet istraživanja

Predmet ovoga istraživanja su perspektive djece o pristupima njihovih roditelja u odgoju. Djeca koja predstavljaju ispitanike, njih 11, su korisnici tretmana poludnevnog boravka Centra za nestalu i zlostavljanu djecu iz Osijeka, u sklopu projekta „Legosi u Centru“ za školsku godinu 2016./2017. Ispitanici su postali korisnici Centra za nestalu i zlostavljanu djecu zbog manifestiranja rizičnih oblika ponašanja ili imaju određene probleme u ponašanju u dobi između 14 i 18 godina. Dječja perspektiva u ovom radu definirana je kao percepcija roditeljskih odgojnih postupaka od strane djeteta. Roditeljski pristup okarakteriziran je osobnim percepcijama svakog pojedinca, odnosno roditelja i predstavlja skup postupaka i ponašanja koje roditelji primjenjuju u odgoju svoje djece, a dovode do željenih ili neželjenih razvojnih rezultata kod djece.

5.2. Cilj istraživanja

Cilj ovoga istraživanja je interpretacija dječjih perspektiva i pogleda, s posebnim naglaskom na mlade s problemima u ponašanju, o roditeljskim pristupima u odgoju unutar njihovih obitelji.

5.3. Zadaci istraživanja

Zadaci istraživanja obuhvaćeni su unutar 4 kategorije:

1. zadatak je prikazati dječju perspektivu o roditeljstvu i roditeljskoj ulozi.
2. zadatak je opisati dječje poglede na odnose unutar obitelji i to između samih roditelja, ali i ostalih članova međusobno.
3. zadatak je utvrditi razinu roditeljskog autoriteta i njegovu zastupljenost u obiteljima u kojima ispitanici odrastaju.
4. zadatak je utvrditi koji je od roditeljskih stilova dominantan i više zastupljen u obiteljima ispitanika.

5.4. Postupak istraživanja

Podaci u ovom istraživanju prikupljeni su putem intervjua ranije konstruiranog od strane Mentora ovoga rada profesora Odsjeka za Pedagogiju Filozofskog fakulteta u Osijeku i studentice istoimenog Fakulteta. Intervju obuhvaća 18 pitanja podijeljenih u 4 kategorije:

Prva kategorija obuhvaća tri pitanja koja se odnose na pojam roditeljstva općenito, kao što su to glavne zadaće, karakteristike „dobrih roditelja“ i sl.

Druga kategorija se sastoji od četiri pitanja vezanih uz odnose unutar obitelji, odnose između roditelja i odnose između djece (ispitanika) i roditelja.

Treća kategorija se sastoji od tri pitanja koja se odnose na autoritet roditelja i količinu učinka autoriteta koji on ostavlja na ispitanike te u kojoj mjeri ga roditelji primjenjuju u odgoju ispitanika.

Četvrta kategorija obuhvaća osam pitanja kojima se dobivaju podaci za određivanje roditeljskog stila koji primjenjuju roditelji u odgoju djece (ispitanika).

Prije samog provođenja intervjua, ispitanicima je objašnjen sadržaj i cilj istraživanja te im je osigurana anonimnost i povjerljivost prikupljenih podataka. Intervjuiranje je provedeno tijekom mjeseca svibnja 2017. godine i u potpunosti je anonimno. Intervju je proveden sa svakim ispitanikom individualno i trajao je oko 40 minuta. Intervju je slobodnog tipa, izuzev jednog pitanja na koje su ispitanici morali odgovoriti na skali od 1 do 10. Ukoliko su ispitanici naišli na poteškoće prilikom odgovaranja, postavljena su im potpitanja kako bi se osigurao predviđeni sadržaj intervjua. Razgovor sa svakim korisnikom je sniman i kasnije prepisan za lakšu obradu podataka.

Prije provođenja intervjua, sudionici i njihovi roditelji potpisali su suglasnosti kojima se osiguravaju njihova etička prava. Dobiveni podaci obrađeni su deskriptivnom metodom koja obuhvaća niz znanstveno-istraživačkih postupaka za opisivanje pojava u odgoju i obrazovanja, odnosno trenutnog stanja i karakteristika određenih pojava.

5.5. Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno na uzorku od 11 ispitanika i to 8 dječaka i 3 djevojčice. Ispitanici su korisnici tretmana poludnevnog boravka „Legosi u Centru“ u sklopu Centra za nestalu i zlostavljanu djecu u Osijeku, zbog manifestacija rizičnih oblika ponašanja ili imaju određene probleme u ponašanju. Od ukupnog broja ispitanika: 1 ispitanik ima 14 godina, 3 ispitanika imaju 15 godina, 3 ispitanika imaju 16 godina, 2 ispitanika imaju 17 godina i 2 ispitanika imaju 18 godina. Razlozi uključivanja u tretman poludnevnog boravka su: loš školski uspjeh, neprimjereno ponašanje, narušeni obiteljski odnosi, kazneno djelo, introvertiranost, otpor autoritetu, izostanci u školi, konzumacija psihoaktivnih tvari, kontrola ljutnje i nasilje među vršnjacima.

Ispitanik L2 (rođen 2002.g.) živi s majkom, očuhom te mlađim bratom. Otac financijski potpomaže obitelj, ali nije u kontaktu s ispitanikom niti pokazuje interes za sudjelovanjem u odgoju i brizi za njim. Majka i očuh nisu u mogućnosti nametnuti autoritet maloljetnom ispitaniku, te su česti sukobi i nesuglasice. Majka i otac imaju srednju stručnu spremu, majka radi kao medicinska sestra, dok je otac vojnik. Ispitanik je korisnik Centra zbog kaznenog djela-krađe i neprimjerenog ponašanja.

Ispitanici M1 (rođen 2000.g.) i L1 (rođen 2001.g.) žive s majkom i još troje braće i sestara. Otac je u zatvoru, samo povremeno su u međusobnom kontaktu i on ne sudjeluje u odgoju i brizi za svoju djecu. Ispitanici su vezani za majku i braću i sestre i imaju s majkom dobar odnos. Majka ima završenu osnovnu školu, trenutno je nezaposlena i korisnik je socijalne skrbi. Ispitanik M1 je korisnik tretmana zbog lošeg školskog uspjeha te introvertiranosti. Ispitanik L1 je uključen u tretman zbog neprimjerenog ponašanja i međuvršnjačkog nasilja. Također, u obitelji su narušeni odnosi.

Ispitanik D1 (rođen 1999.g.) živi s majkom, bratom i 5 polubraće i polusestara. Otac mu je preminuo, ali i prije toga nije s njima bio u redovnom kontaktu niti je sudjelovao u njegovom odgoju. Često je u sukobu s bratom i majkom čiji autoritet ne prihvaća. Dosta često kao najstarije dijete preuzima brigu o mlađoj braći i sestrama kada je majci to potrebno. Majka ima završenu srednju školu, trenutno je nezaposlena i korisnik je socijalne skrbi. Ispitanik je korisnik tretmana poludnevnog boravka u okviru Centra zbog neprimjerenog ponašanja u školi i zbog narušenih obiteljskih odnosa.

Ispitanik P (rođen 2001.g.) živi s oba roditelja i sa starijim bratom. U obitelji prevladavaju skladni odnosi. Otac i majka imaju srednju stručnu spremu, otac radi kao majstor

na održavanju, a majka kao spremačica. Ispitanik je uključen u tretman zbog izrazito loših ocjena i introvertiranosti.

Ispitanik D2 (rođen 2003.g.) trenutno živi s majkom, njezinim drugim suprugom, sa sestrom i polubratom. S ocem je samo povremeno u kontaktu i povremeno se viđaju, no otac ne doprinosi za uzdržavanje djece. Majka i očuh imaju poteškoća u komuniciranju s maloljetnim ispitanikom i nisu mu u mogućnosti nametnuti autoritet. Majka ima završenu srednju školu i trenutno je nezaposlena, otac također ima završenu srednju školu i radi kao pomoćni radnik u građevini. Ispitanik je uključen je u tretman zbog lošeg školskog uspjeha i neprimjerenog ponašanja u školi.

Ispitanik L3 (rođen 2001.g.) živi s majkom i ocem (očuh ga je službeno i posvojio) te maloljetnim bratom. Ima uspostavljen dobar odnos s roditeljima i mlađim bratom, povjerava im se i komunicira s njim, no ponekad mu nisu u mogućnosti nametnuti autoritet. Majka ima srednju stručnu spremu i trenutno je nezaposlena, za oca nema informacija. Korisnik je tretmana zbog velikog broja izostanaka u školi, neprimjerenog ponašanja, otpora autoritetu, počinjenih kaznenih djela te konzumacije psihoaktivnih tvari.

Ispitanik M2 (rođen 2002.g.) trenutno živi s ocem i očevom suprugom te polusestrom, s majkom je povremeno u kontaktu kada je ona u Osijeku. Majka i otac komuniciraju, no oboje nisu u mogućnosti nametnuti autoritet maloljetnom sinu i teško s njim komuniciraju. Otac ima završenu srednju školu, zaposlen je kao monter suhe gradnje, dok za majku informacija nema. Korisnik je uključen u tretman poludnevnog boravka zbog neprimjerenog ponašanja u školi i narušenih obiteljskih odnosa.

Ispitanica L4 (rođena 1999.g.) živi s majkom i njezinim nevjenčanim partnerom. Ima jednu sestru koja ne živi s njima, ali s kojom je redovno u kontaktu. Majka i otac imaju narušene odnose i jedina komunikacija koju imaju se odvija putem suda. S obzirom da je do ovog ljeta skrb o njoj vodila baka i djed po očevoj strani s kojima živi i maloljetna sestra, ispitanica A, ispitanica L4 je i s njima u povremenom kontaktu. Odnosi između članova obitelji ozbiljno su narušeni te nisu u mogućnosti komunicirati niti u onoj mjeri koliko je nužno za dobrobit maloljetne djece. Korisnica je Centra zbog kaznenog djela- nanošenja tjelesnih ozljeda, lošeg školskog uspjeha, pružanja otpora autoritetu te zbog narušenih obiteljskih odnosa.

Ispitanica A (rođena 2002.g.) živi s bakom i djedom po ocu. U kontaktu je s majkom iako baka i otac to ne podržavaju jer smatraju da majka negativno utječe na nju. Majka i otac imaju srednju stručnu spremu, majka je kemijski tehničar dok je otac monter centralnog grijanja i klimatizacije i radi u Njemačkoj. Ispitanica je uključena u tretman zbog izostanaka u školi, loših ocjena i narušenih obiteljskih odnosa.

Ispitanica M3 (rođena 2000.g.) živi s majkom, ocem i starijom sestrom. U obitelji su skladni odnosi iako ponekad su roditelji „prestrogi“ u postavljanju granica. Majka ima srednju stručnu spremu i radi kao čistačica, dok je otac umirovljenik. Ispitanica je uključena u tretman Centra zbog slabog školskog uspjeha i introvertiranosti.

6. Interpretacija rezultata istraživanja

6.1. Prva kategorija pitanja

1. pitanje

Prvim se pitanjem asocijacije želio dobiti odgovor na što ispitanike asocira pojam roditeljstva. Ispitanici su na prvo pitanje: ***Koje su tvoje prve asocijacije kada se kaže riječ roditeljstvo?*** odgovorili na sljedeći način: od ukupnog broja ispitanika, kod njih 7 ili 64 % asocijacija na riječ *roditeljstvo* povezana je s riječju *mama*, dok *roditeljstvo* s riječju *tata* povezuje 5 ispitanika od ukupno 11 ili 45 %. Od ukupno 11 ispitanika, samo 2 ispitanika, iduće riječi povezuju s roditeljstvom: očuh, briga, dobre stvari, svađe, djeca i ljubav. U pojedinačnom dodatnom opisu, riječi koje su služile kao odgovori na postavljeno pitanje bile su: odgoj, vika, galama, smijanje, šale, nisam u kazni, zahvalnost, džeparac, kazne, trud, večera, druženje, odlično, pozitiva, sekiranje, problemi, dosada, sestra, obiteljski ručak, zajedništvo, baka, djed, starci, obitelj i izraz „*Dođi kući do 23 h*“.

2. pitanje

Koje osobine mora imati dobar roditelj? Na ovo pitanje ispitanici su davali odgovore na sljedeći način: 7 ispitanika ili 64% istaknulo je da je dobar roditelj brižan. Pet ispitanika ili 45% s osobinama dobrog roditelja vezuje uz pojam osjećajnosti. Strogost i popustljivost kao važne osobine dobrog roditelja ističe 4 ispitanika od ukupno 11, što je 36%. Po mišljenju 3 ispitanika odgovoran i obziran roditelj je dobar roditelj. Ostale osobine koje ispitanici povezuju s dobrim roditeljstvom su: mudar, sposoban, strpljiv, bogat, vedar, druželjubiv, odmjeren, nježan, pravedan, zatvoren, pošten, dosljedan, otvoren, dobar, komunikativan i nesebičan.

3. pitanje

Na pitanje ***Koje su najvažnije zadaće roditelja?*** ispitanici su odgovarali na sljedeći način: 10 ispitanika ili 91% kao najvažniju zadaću istaknulo je osigurati hranu i dom svojoj obitelji. Devet ispitanika ili 82 % ističe i to da roditelji trebaju pomagati djeci vezano za školu, bilo da se radi o zadaćama, ili učenju i sl. Važna zadaća koju nadalje ističe 6 ispitanika je roditeljsko provođenje slobodnog vremena sa svojom djecom, dok su 4 ispitanika kao zadaće roditeljstva izdvojili brigu za obitelj i poznavanje društva s kojim se njihovo dijete druži. Dodatno su važnim zadaćama, od po 2 ispitanika, isticane: raditi i pribavljati novac, kuhanje i hranjenje obitelji, kupovanje stvari, davanje novaca djeci i pružanje ljubavi i topline. Ostale zadaće pojedinačno

dodane su: ispuniti dio dječjih želja, naučiti dijete da zna dijeliti s drugima, ne razmaziti dijete, zaštititi svoju djecu, biti tu kada je potrebno, pranje rublja, odgajati dijete da izraste u normalnu osobu, reći djeci što oko kuće trebaju raditi, pružiti sve što im je potrebno, kompenzirati kako bi djeci udovoljili, pomagati oko svega i priuštiti mu ono što roditelj nije imao kroz svoje djetinjstvo. Jedan ispitanik istaknuo je sljedeće: „*Volio bi da ima sve što ja nisam, recimo, imao kada sam bio mlađi.*“

6.2. Druga kategorija pitanja

1. pitanje

Raznovrsnost odgovora dobivena je pitanjem iz sljedeće kategorije: ***Na koji način su u tvojoj obitelji podijeljene uloge između oca i majke i kako oni dijele odgovornost za brigu i odgoj tebe i tvoje braće?***

Ispitanik L2 navodi kako u stanu u kojemu žive svi sve rade poslove vezane za kućanstvo, odnosno nema podjele na muške i ženske poslove. Kada je riječ o odgoju i brizi za djecu, ispitanik navodi kako se roditelji podjednako brinu za svu djecu (očuh također ima djecu iz prvog braka), ističući kako ga je majka odgajala 12 godina, a u vremenu otkada očuh s njima živi, oko 2 godine, trenutno on više uči s njim i bratom. „*Mama u nekim situacijama zna tu i tamo bratu opaliti šamar zato što se smije.*“ Ispitanik pripisuje smanjenje majčine brige činjenici da on odrasta i da se Centar brine za ispunjavanje školskih obaveza.

Ispitanik M1 objašnjava kako nema podjele u obitelji vezanih za obavljanje kućanskih poslova iako mama preuzima inicijativu kada su u pitanju neki isključivo „ženski poslovi“ poput peglanja, kuhanja i sl., dok svatko brine o svojim stvarima i spremanju svoje sobe. Ispitanik pripisuje majci punu odgovornost za brigu i odgoj djece jer i dok je očuh živio s njima većinom je radio, iako je nekada sudjelovao u ispunjavanju obaveza vezano za školu.

Ispitanik D1 naglašava ulogu očuha u odgoju i brizi za djecu, dok je živio s njima, ne umanjujući i majčinu brigu i sudjelovanje u odgoju njega i ostale braće. Majka, uz brigu i odgoj djece, brine i o kućanskim poslovima samostalno zato što najstarije dijete, ispitanik, većinu dana nije kod kuće, zbog škole i poludnevnog boravka, a ostala braća i sestre su manjeg uzrasta.

Ispitanik L1 objašnjava kako svi pomažu majci što treba oko kućanskih poslova, nema mjerenja tko više radi i sl., ali napominje kako u stanu žive i nema „vanjskih, muških poslova“ koji se trebaju obavljati. Brigu oko njega i ostale braće i sestara vodila je i vodi trenutno samohrana majka.

Ispitanik P misli da su se više roditelji brinuli za brata jer je on bio prvo dijete. Kako žive u stanu, svi obavljaju sve poslove kojih niti nema previše. Ispitanik napominje kako su mu oba roditelja pružali pažnju tijekom odrastanja, ali malo više vremena je provodio s majkom.

Ispitanik D2 pripisuje majci najveću odgovornost i brigu za odgoj njega, brata i sestre. Očuh radi i samo je nedjeljom slobodan, ali povremeno piše domaće zadaće s njim. Kada je riječ o kućanskim poslovima, nema podjele tko i što radi, svi sve rade.

Ispitanik L3 odgovorio je: „*Ja ne radim ništa jer neću, a mama radi većinu.*“ Objašnjava kako majka radi većinu poslova vezano za odgoj njega i brata i kada je riječ o kućanskim poslovima, dok očuh obavlja vanjske poslove, poput košnje trave i sl. Ističe kako s očuhom nije u normalnom odnosu i kako nema nikakvih osjećaja prema njemu.

Ispitanik M2 objašnjava kako se kod kuće točno zna tko što radi, fizičke, vanjske poslove obavljaju otac i on, dok kućanske poslove pomajka i on. Napominje kako najviše pozornosti i brige mu posvećuje baka: „*Za mene se ne brinu previše ni majka ni pomajka ni otac, pitaju jel mi šta treba, ali više baka vodi brigu o meni, a poslije bake, djed.*“

Ispitanica L4 objašnjava kako se majka više brine (s njom i živi), dok je otac na terenu i s njime obavlja telefonske razgovore preko kojih ima uvid u sve potrebno.

Ispitanica A objašnjava kako su baka i djed preuzeli odgovornost za brigu i odgoj ne, a pomaže im otac koji većinom radi na terenu. Objašnjava kako majka nije uključena u njen odgoj jer ima druge prioritete u životu.

Ispitanica M3 objašnjava kako postoji podjela rada u kući, mama, sestra i ona obavljaju „unutarnje“, kućanske poslove, dok otac radi po vani. Vezano za odgoj i brigu sestre i nje, ističe da majka ima veću ulogu pripisujući to činjenici da su istoga spola.

2. pitanje

Kada je riječ o utjecaju odnosa između bračnih partnera na dijete (ispitanika), na pitanje: ***Koliko odnos između oca i majke utječe na tebe?*** ispitanici su odgovorili na sljedeći način:

Ispitanik L2 opisuje da kada dođe do konfliktnih situacija, on zatvori vrata sobe, gleda što brat radi na mobitelu ili se zabavlja na neki drugi način. Smatra da je to uobičajeno opisujući takve situacije sljedećim riječima: „*Šta sam ja proživio u djetinjstvu onak, te svađe onak, to je kao da curi voda iz slavine.*“

Ispitanik M1 pojašnjava ako bi došlo do svađi između majke i očuha da se to događalo u 4 zida jer su smatrali da se to djece ne tiče. Osim toga, napominje da su i njega znali upletati ali da ga to nije diralo.

Ispitanik D1 govori kako je znalo doći do svađa između majke i očuha i kako to nije volio slušati. Napominje kako je uvijek bio na majčinoj strani i nije volio da se netko dere na nju, što bi ga uzrujalo svaki puta.

Ispitanik L1 objašnjava kako na njega ne utječe nekomuniciranje s ocem, dapače on to i ne želi. Situaciju majke i očuha dok su bili u braku opisuje riječima kako ništa nije funkcioniralo, napominjući kako ga to nije diralo osim ako nisu njega dirali. Često su se svađali i prepucavali preko djece.

Ispitanik P ističe kako mu je smiješno kada se roditelji svađaju. „*Ja se smijem tome, meni je to urnebesno.*“

Ispitanik D2 govori da u situacijama kada se roditelji svađaju stavi slušalice u uši i pojača glazbu kako ne bi ništa čuo. „*Ne utječe na mene, boli me briga, odem samo u sobu i niš ne radim, ja budem na internetu.*“

Ispitanik L3 opisuje kako se nikada nije sreo s fizičkim nasiljem među roditeljima, ali kada bi došlo do toga da bi „uletio“. Kada se roditelji svađaju, ispitanik se ne upliće te takve situacije opisuje sljedećim riječima: „*...smijem se kada mama vrijeđa njega*“.

Ispitanik M2 govori kako se pomajka i otac svađaju ali da to ne utječe na njega. Ističe i kako se otac svađa s bakom opisujući to: „*Baka mi stalno daje novaca i svašta ovak, npr. ako hoću ići negdje van, baka me pusti svugdje i onda se posvađaju*“. Kako ne živi s majkom, kada provodi s njom vrijeme, majka je znala zvati oca za svaku sitnicu, opisujući idućim riječima: „*...sad mi nećeš više biti tu, ideš kuć i tak..*“.

Ispitanica L4 objašnjava kako majka i otac ne pričaju i kako to ne utječe na nju, ali ju boli. Ne uzima previše k srcu ukoliko se majka i njen dečko posvađaju.

Ispitanica A govori kako majka i otac nisu u nikakvom odnosu i da ju to ne dira. Na početku ju je cijela situacija prilično pogađala, ali više ne. Sada živi s bakom i djedom i napominje kako kod njih nema svađanja.

Ispitanica M3 objašnjava kako ju dira ukoliko se roditelji posvađaju jer iskaljuju ljutnju na njoj. „*Sve mi onda zabrane i onda se na mene počnu derat i tak*“. Objašnjava kako najčešće dolazi do sukoba zbog sitnica, nakon čega upletu i nju i onda joj zabrane što najviše voli, ples.

3. pitanje

Na pitanje: *Kakav odnos imaš sa svojim roditeljima i tko je „glavni“ u obitelji?* ispitanici su odgovorili na sljedeći način:

Ispitanik L2 objašnjava kako je do prije dva mjeseca često razgovarao sa svojim roditeljima, trenutno smatra da ga uznemiravaju i uvijek se na kraju posvađaju. Svađe nisu učestale, a najčešće dolazi do njih zbog škole. Ozbiljno s roditeljima razgovara dva puta mjesečno, dok na svakodnevnoj bazi su razgovori o igricama. Napominje kako otvoreno može razgovarati s roditeljima, ne govori im detalje, dok za šefa kuće ističe majku.

Ispitanik M1 opisuje kako se ne svađa često sa samohranom majkom, do svađa najčešće dolazi ako napravi nešto za što bi trebao snositi posljedice. Ispitanik opisuje sljedećim riječima: *„Općenito se s nikim ne svađam radi gluposti, zato što se meni neda slušati ljude, meni se neda onak, znaš, ulaziti u neš, neke duže rasprave... izbjegavam svaku vrstu svađe.“* Često s majkom razgovara o školi, općenito o životu i životnim planovima. Kada je riječ o nekim intimnijim stvarima, majka je upoznata s nekim pojedinostima, ali ne o svemu. Dok je očuh živio s njima, imao je dobar odnos s njime što pripisuje sličnim interesima i zanimacijama, iako objašnjava da su se znali i posvađati. Za šefa kuće navodi majku, ali po potrebi on zna preuzeti tu ulogu jer je najstarije dijete.

Ispitanik D1 opisuje kako se do prije dvije godine stalno svađao s majkom. Kako s vremenom odrasta, svađe su se smanjile što objašnjava činjenicom da razumije neke stvari više nego prije. Razgovara otvoreno s majkom ali intimne stvari, npr. o curama, ne govori majci. Objašnjava kako je majka morala naučiti biti šef kuće jer se mora nositi s brojnim poteškoćama i preprekama.

Ispitanik L1 objašnjava kako s majkom ne razgovara često, kada ga treba nazove ga i pita što treba. Smatra da nemaju što posebno pričati, ali s druge strane navodi da s majkom kada razgovara ima otvoren odnos i može s njom razgovarati o svemu. Ispitanik otvoreno majku može pitati sve što ga zanima, opisujući to sljedećim riječima: *„Još mi ona kaže: kupi kondome.“* Smatra da je važno imati s roditeljem otvoren odnos.

Ispitanik P često razgovara sa svojim roditeljima, ali napominje kako nikada nije mogao s njima razgovarati o svojim „intimnim problemima“. Objašnjava kako s bratom najviše razgovara i češće s ocem nego s majkom. Kada je riječ o svađama, do njih zna doći ali ne često. Za šefa kuće navodi brata.

Ispitanik D2 opisuje kako ne razgovara često s roditeljima jer oni nisu spremni na otvorene razgovore. Kada dođe do razgovora, može jednako razgovarati i s majkom i s očuhom.

Izostanak komunikacije s ocem pripisuje činjenici da se rijetko viđaju. Često se svađa s roditeljima i navodi kako je majka šef kuće, odlučuje o svemu i očuh ju sluša.

Ispitanik L3 navodi kako majka često razgovara s njime, ali on s njom ne. Nema volje razgovarati s majkom iako ima mogućnost s njom otvoreno razgovarati zato što je opuštena. Smatra da je razgovor s roditeljima gubljenje vremena. Često se svađa kod kuće zbog sitnica opisujući da mu je to za dobar početak dana. Navodi kako s bakom razgovara na tjednoj ili mjesečnoj bazi opisujući ju sljedećim riječima: „*Baka je bog, s njom mogu sve, ona je stvarno opuštena žena, to ne mogu objasniti.*“ Mama ima titulu šefa kuće.

Ispitanik M2 objašnjava kako s roditeljima, pomajkom i ocem, ne razgovara osim u slučajevima kada nešto loše napravi ili kada nešto mora pomoći. „*...samo kada napravim neko sranje, nema logike. Najviše razgovaramo tu u savjetovalištu, nikad nisam skoro u životu progovorio kod kuće.*“ Ističe vrlo dobar odnos s bakom i djedom s kojima može otvoreno razgovarati. „*S bakom i djedom pričam ko zmaj, posvađamo se i sto puta.*“ Otvorenost s bakom opisuje sljedećim riječima: „*Naručio sam sada digitalnu vagicu, pa sam rekao ako dođe slučajno poštar, nek samo stavi u ladicu, šuti i ništ ne govori tati.*“ Za šefa kuće navodi djeda.

Ispitanica L4 otvoren odnos ima s majkom, sve joj može reći i majka ju na lijep način savjetuje. Otvoren odnos s ocem nema jer je otac strog i ljutio bi se što god bi podijelila s njime. Glavna uloga u obitelji pripisana je majci koja odlučuje o svemu.

Ispitanica A objašnjava kako ima super odnos s ocem, razgovara s njime ali mu ne govori sve pojedinosti. Majka, iako burnije reagira od oca, zna više pojedinosti iz života ispitanice. Trenutno nisu u dobrom odnosu i ne razgovaraju često. Glavna karika obitelji je baka, opisujući to sljedećim riječima: „*Kako baka kaže, tako mora biti i gotovo, nema drugoga. Djed je pored bake i mora ju slušati.*“

Ispitanica M3 s majkom ima otvoren odnos, može biti iskrena i podijeliti s njom tajne. Odnos s tatom opisuje sljedećim riječima: „*Pred njim ne smijem doslovno ništa reći jer bi se počeo derati.*“ Otac nije upućen s činjenicom da konzumira cigarete. Ispitanica objašnjava kako otac ne dolazi na gornji kat kuće te da ona pazi kako ju otac ne bi otkrio. „*Da me stari vidi, e, pa visila bi.*“ Kada je riječ o svađama, ne dolazi često do njih objašnjavajući to činjenici da odrasta i da većinu dana nije kod kuće. Šef kuće je otac koji ima zadnju riječ u svemu.

4. pitanje

Ispitanici su na pitanje: ***Ukoliko se jave nesuglasice u obitelji, da li netko uvijek pobjedi, a netko izgubi ili svatko ima jednako pravo reći svoje mišljenje?*** odgovorili na sljedeći način:

Ispitanik L2 ima pravo reći svoje mišljenje i to se zna uvažiti. Opisuje to sljedećim riječima koje očuh govori: „*Ako netko ima svoje mišljenje ili ako želi nešto promijeniti, nek se javi.*“ Napominje da iako kažu da će uvažiti, nekada ne uvažavaju što on kaže.

Ispitanik M1 objašnjava kako nije imao problema s time da kaže što misli, posebice ako je za nešto krivo optužen. „*Ja sam uvijek rekao što ide... A sad hoće li to netko uvažiti ili neće, to meni nije nikada, iskreno, ni značilo nešto posebno.*“ Kada je riječ o školi, često se dogodilo da roditelji ne percipiraju što ispitanik govori.

Ispitanik D1 ima mogućnosti reći što misli, ali ukoliko majka smatra da je u krivu, ne uzme u obzir što on misli i kaže. Opisuje kako se majka često naljuti zbog njegovog mišljenja kojim ju zna povrijediti, čime on donosi zaključak da je majci bitno što on misli.

Ispitanik L1 ima pravo reći što misli, nekada majka to uvaži, a nekada ne. Ako ispitanik izazove veći problem, majka ga ne uvažava i nema pravo reći što misli, npr. ako završi na policiji. Navodi majčine riječi: „*Ne zanima me ništa.*“

Ispitanik P objašnjava kako ima pravo glasa, odnosno smije reći pred roditeljima što misli no oni u prvom trenutku ne uvažavaju što on misli. Nakon pola sata uvažavaju i prihvate što ispitanik misli ili kaže.

Ispitanik D2 navodi kako ima pravo reći što misli ali roditelji to uopće ne uvažavaju. Opisuje sljedećim riječima: „*Na jedno im uđe, a na drugo izađe. Uopće me ne slušaju.*“ Objašnjava kako bi mu značilo kada bi barem malo uvažavali što misli i kaže.

Ispitanik L3 ima pravo reći svoje mišljenje i roditelji isto uvažavaju. Objašnjava kako roditelji njegova stajališta uvažavaju par dana u praksi i onda opet rade po svome.

Ispitanik M2 navodi kako ga „*dribljaju stariji*“, ima pravo reći što misli, ali se to ne uvažava. „*Npr. rekao sam sto puta da mi naprave neku policu u sobi, čekam tu policu već tri godine.*“

Ispitanica L4 objašnjava kako u obitelji, kod majke s kojom živi, prevladava ravnopravnost kada je riječ o iskazivanju vlastitog mišljenja. Ima mogućnost reći što misli, ali roditelji su uvijek u pravu, čime zaključujemo da ne uvažavaju njeno mišljenje.

Ispitanica A ima pravo reći svoje mišljenje, koje baka i djed s kojima trenutno živi, uvažavaju. Objašnjava na primjeru izlazaka, dođe do svađe s bakom ukoliko zakasni, no obeća da se neće ponoviti i baka se odljuti. Kada je riječ o majci i ocu, majka nije ništa uvažavala, dok otac uvažava njeno mišljenje.

Ispitanica M3 objašnjava kako se potišteno osjeća zato što ne može s roditeljima razgovarati. Ukoliko do razgovora dođe, odmah izbije svađa i ona nema pravo reći svoje mišljenje. Ako želi nešto reći, otac joj ne dozvoljava. Majka nekada dopusti da kaže što misli, ali na kraju dođe do svađe o kojoj idući dan s majkom razgovara i ona nekada zna uvažiti mišljenje od ispitanice.

6.3. Treća kategorija pitanja

1. pitanje

U ovoj kategoriji opisuju se odnosi autoriteta s kojima se ispitanici svakodnevno manje ili više susreću. Na pitanje *Kako ti reagiraš na autoritet i koliko je koristan u odgoju?* ispitanici su odgovarali na sljedeći način:

Ispitanik L2 u većini slučajeva napravi što mu roditelji naredi, npr. usisavati, pobrisati prašinu, raširiti rublje i sl. Dogovore s roditeljima sklapa ukoliko odradi što mu naredi smije ići van, ostati duže s društvom... Nekada se zna dogoditi da ne napravi odmah što su mu naredili jer radi „važnije“ stvari, ali se ne smije inatiti. „*Ipak oni drže ključeve stana.*“ Autoritet je koristan u odgoju ali mišljenja je da i roditelji nekada trebaju popustiti da se naredba i zadaci, ukoliko mogu pričekati, odrade sutra.

Ispitanik M1 odgovara sljedećim riječima: „*Jedino tko ima pun autoritet nada mnom je mama*“. Ne voli autoritet, odnosno ne voli da mu se naređuje kao što ni on ne voli naređivati drugima. Kada je riječ o majci, ukoliko ona nešto naredi, „proguta“ i napravi to što je naredila samo zbog nje, iako se zna dogoditi da joj kaže da ne želi određeni zadatak ispuniti. Zna nekada doći do „ultimatuma“, smije ići van ako napravi što mu je naređeno. Autoritet je nekoristan u odgoju te opisuje navedeno sljedećim riječima: „*Starija osoba može autoritet iskorištavati nad mlađom.*“

Ispitanik D1 ima različite reakcije na majčino izražavanje autoriteta, kada je riječ o naredbama koje dobiva za izvršavanje. „*Da mi da da perem suđe nema Boga da bi to napravio.*“ Objašnjava kako ima razrađen plan s kojim se uvijek izvući iz majčine naredbe kada je riječ o pranju suđa. Ukoliko majka naredi da pričuva braću, nema problema kao i kada je riječ o čišćenju stana. Nekada ima s majkom dogovor koji se odnosi na zadatke nakon kojih može izaći van. Percipira autoritet djelomično korisnim i djelomično nekorisnim u odgoju, objašnjavajući kako dijete može postati previše razmaženo ako autoriteta nema ili može imati osjećaj da je rob ako autoriteta ima previše. „*Autoritet je koristan jer se njime djeca usmjeravaju u životu.*“

Ispitanik L1 različito reagira na autoritet, ako mu se autoritet ne sviđa sklon je psovanju i deranju. Objašnjava kako mu je majka dobar autoritet i kako ona to i mora biti. Za odgajatelje Centra, čiji je korisnik, misli da su mu nitko i ništa i da nemaju pravo biti mu autoritet. Kada mu se nešto naredi, njegova reakcija ovisi o tome što mu je naređeno i kakvo mu je raspoloženje. Majka i on se dogovaraju za obavljanje određenih poslova čime on zaslužuje svoj izlazak van. Ukoliko se radi o situaciji u kojoj mora brzo izaći van, odmah odrađuje zadatke, u suprotnom zadaci mogu i sačekati, objašnjava ispitanik. Po njegovom mišljenju, autoritet je jako važan u odgoju.

Ispitanik P opisuje svoju prvu reakciju na naredbu roditelja idućim riječima: „*Prvo kažem čekajte pet minuta, pa ću onda napraviti. I onda napravim.*“ Zna biti situacija kada se inati zato što roditelji pogode vrijeme kada on nešto drugo važno radi, poput igranja igrice na kompjuteru, ali svakako napravi što mu naredi. Percipira da je autoritet koristan u odgoj jer se njime razvijaju neke osobine kod djece kojima se razvijaju u bolje osobe.

Ispitanik D2 u situacijama kada mu se nešto naredi nekada reagira pozitivno, a nekada negativno. Kada nije raspoložen i ne želi odraditi što mu je zadano, pobjegne u sobu na što majka nekada ništa ne kaže ili nekada bude u kazni. Kada je riječ o autoritetu, ispitanik ne vidi korisnost autoriteta u odgoju, opisujući to sljedećim riječima: „*...bilo bi super kada bi svi sve smjeli.*“

Ispitanik L3 mora napraviti što mu roditelji naredi, ali on to ne želi, oglašuje se i ne mogu ga natjerati da napravi što su mu naredili. „*Joj to nije dobro, ja njima Boga, onda očuh meni Boga, ja njemu Boga i onda se skidaju bogovi.*“ Objašnjava kako nekada pristane odraditi što mu naredi, npr. otići po drva. Kada je riječ o kalkulacijama vezano za izlaske, ispitanik objašnjava da za to nema potrebe jer ne poštuje autoritet u tom kontekstu nikada. Za autoritet, misli da je izuzetno važan u odgoju, ali objašnjava kako ne mora biti nužno da će dijete izrasti u bolju osobu ukoliko je odrastalo pod autoritetom.

Ispitanik M2 objašnjava kako na situacije u kojima roditelji iskazuju autoritet pozitivno reagira, odnosno napravi što mu se naredi, ukoliko će mu to koristiti, u suprotnom se inati. „*Ako sam npr. u kazni, onda kažu moraš nešto napraviti da možeš ići van, napraviti ću to iste sekunde, ak oš pet puta ću to napraviti.*“ Ispitanik objašnjava metodu pomajke za održavanje autoriteta, idućim riječima: „*Ja inače kada sam u kazni, znate šta sve moram raditi- ima npr. 2500 bodova za van i 1500 bodova za mobitel. Npr. pranje prozora 100 bodova, iznositi smeće 20 bodova, moram pol kuće spremiti, moram prati wc, sudoper, umivaonik, tuš kabinu; moram napuniti perilicu, isprazniti perilicu; pospremiti svoju sobu; usisati sve gore, prebrisati sve prozore gore, objesiti veš, staviti veš na pranje, raširiti veš i ne znam šta sve ne. Ne stignem složiti veš i staviti*

kad nema toliko veša i onda namjerno bacam čisto iz ormara na pranje.“ Ispitanik napominje kako kroz jedan dan i navedene zadatke uspije skupiti potrebne bodove i spreman je učiniti sve kako bi išao van.

Ispitanica L4 vidi autoritet kao potrebit u odgoju djece, no u svome slučaju ne percipira ga kao uvijek korisnim. Ovisno o situacijama, danu, raspoloženju i naredbama, reagira na određen način. Ako autoritet izostane u odgoju, djeca rade što žele i uvijek je sve kako si zamisle, nemaju granice niti pravila, što nije dobro.

Ispitanica A odgovara sljedećim riječima: *„Ako je nešto dobro, napraviti ću, a ako je nešto loše i neću.*“ Ako joj baka naredi da mora čistiti stan, počisti svoju sobu i ono što ona uneredi. Ispitanica ne poslušava uvijek naredbe u punom smislu riječi, a posljedica za to nema, ne posvađa se s bakom i nema kazni. Autoritet je koristan u odgoju kada se djeci želi dobro, što ispitanica potkrjepljuje svojim primjerom, kada ne želi napraviti zadaću iz matematike, a baka i djed ju potiču da napravi što mora za njezino dobro.

Ispitanica M3 objašnjava da u situacijama kada joj roditelji nešto naredi, prvo joj se neda i ne želi napraviti što joj je naređeno ali na kraju napravi. Uobičajen je sistem „usluga za uslugu“, izvršava naredbe kako bi mogla van. Ispitanica autoritet roditelja opisuje sljedećim riječima: *„Kada mi oni zabrane ples, onak odem u sobu, isplaćem se i onda dođem pred njega i molim ga doslovno i onda mi na kraju popusti.*“ Autoritet mora poštovati navodeći situacije poput dolaska u dogovoreno vrijeme kući, u suprotnom bi joj sve bilo zabranjeno. Percipira kako autoritet nije koristan u odgoju. *„Doslovno svi u tvojim godinama izlaze, a ti ono ne.*“

2. pitanje

Sljedeće pitanje sastoji se od 2 potpitanja: ***Postoje li i ukoliko da, koja su to obiteljska pravila kojih se svi članovi trebaju pridržavati? Postavljaju li ti roditelji ograničenja i moraš li ih se pridržavati?*** Odgovori su sljedeći:

Ispitanik L2 objašnjava kako u obitelji postoje pravila kojih se pridržavaju. *„Buka i galama nedozvoljeno, smijanje dozvoljeno, divljanje ne...“* Kućno pravilo je buđenje u 9 sati ujutro, dok za odlazak na spavanje on nema ograničenje, a mlađi brat mora u 21 sat otići na spavanje. Ukoliko je u kazni, mora na spavanje isto u 21 h. Nakon buđenja, zadužen je za slaganje svog i roditeljskog kreveta. Važno obiteljsko pravilo je da svatko makne iza sebe kada jede. Dnevno dva do tri sata smije provesti na računalu. Kada je riječ o ograničenjima, ispitanik objašnjava kako do 22 h smije biti vani, ukoliko prekrši dogovor nema izlaska idući puta kada bi trebao. Sljedećim riječima opisuje situaciju kada prekrši dogovor: *„Kažu: „E da vidimo koliko si zakasnio..-2 minute. -Super. 2 puta nemoš izać van.*“

Ispitanik M1 izdvaja sljedeća kućna pravila: skidanje cipela kada se uđe u stan, ne smije cipelama na tepih, pospremanje iza sebe kada se jede, napraviti krevet nakon buđenja, ne smije se psovati Boga i postojanje ograničenja za spavanje. Ispitanik objašnjava kako postoje pravila koja se odnose na njega i da se ona mijenjaju s godinama. Prije par godina granica za izlaske bila je 21 h, a sada je 23 h. Ukoliko prekrši dogovor, dobije kaznu, tjedan dana ne smije izlaziti, no to njega ne dira. „*Zadnja dva puta dosta brzo. Bio sam od 10 dana kojih mi je obećala, samo 1 dan.*“

Ispitanik D1 objašnjava kako postoje kućna pravila ali ne pridržavaju ih se kako bi trebalo zato što ih je puno u stanu. Neka od kućnih pravila su: paziti na red i čistoću kada se stan pospremi, spremati za sobom kada se jede, skinuti obuću na ulazu u stan i napraviti ujutro krevet. Glavno ograničenje koje se na njega odnosi je ograničenje za računalo na kojem smije biti do 23 h. Kada je riječ o izlascima, nema ograničenja što objašnjava činjenicom da mama zna da je odgovoran i da je bitno samo da se vrati živ i zdrav kući. U mlađim danima kada je imao ograničenja nije ih kršio jer bi bio u kazni.

Ispitanik L1 kao glavna pravila kuće navodi: pospremanje kreveta ujutro, skidanje cipela po ulasku u kuću, dizanje ujutro u određeno vrijeme, pospremanje iza sebe kada se jede. Ograničenja koja se odnose na njega su vezana za izlaske iako navodi kako majka mu ponekad dozvoli da bude do kada želi ako joj on kaže gdje ide, s kime i do kada će biti. Ukoliko majka odredi vrijeme kada mora doći kući, ako kasni pola sata neće biti problema no ako kasni sat vremena i ne javi se, dođe do sukoba s majkom.

Ispitanik P objašnjava kako u obitelji nema kućnih pravila, jedino pravilo je da moraju skinuti obuću po ulasku u stan. Dok je bio mlađi, prije par godina, roditelju su mu branili da se igra na kompjuteru poslije ponoći, ali sada više ne. Osim toga, smije spavati do kada želi, nakon ručka ostavi sve na stolu i psuje po kući. Ograničenje koje se odnosi na njega vezano je za izlaske, do 23 h smije biti vani s društvom. Ne krši dogovore i ne kasni, ali jednom je do toga došlo i ispitanik situaciju opisuje sljedećim riječima: „*Prvo se nisam usudio ući u kuću jer znam da će biti nešto, na kraju ništa nije bilo.*“ Pravilo koje se odnosi na njega je i da ne smije tući starijeg brata.

Ispitanik D2 opisuje kako postoje u obitelji kućna pravila kojih se moraju svi pridržavati, a neka od njih su: pospremiti stol nakon jela, oprati suđe, pospremiti krevet, počistiti po kući, očistiti auto. Kada je riječ o ograničenjima koja se odnose na njega isključivo, ispitanik navodi da je jedino ograničenje vrijeme izlaska. Vani s društvom smije biti do 23 h, no ispitanik često krši dogovor jer ne snosi nikakve posljedice, nema kazni i roditelji ne razgovaraju s njime.

Ispitanik L3 odgovara na sljedeći način: „*Da, ali ne. Ima, nema psovanja, ovo ono. Stara mi stavila na zid u moju sobu, napisala neki pravilnik o ponašanju. Ja to spalio.*“ Pravila u obitelji postoje, no ispitanik navodi kako se on njih ne pridržava. Neka od pravila su: nema spavanja cijeli dan, spremite krevet nakon spavanja, maknuti iza sebe nakon jela, skidanje cipela po dolasku u kuću i ne smije provoditi cijeli dan na računalu. Ograničenje za izlaske ima, smije biti do 23 h vani no ispitanik se toga ne pridržava. Roditelji pokušavaju razgovarati s njim no on ne želi s njima, ne poštuje se i ne želi komunikaciju s njima. Često krši dogovore s roditeljima za što dobije kazne kojih se roditelji pridržavaju, no on se ne pridržava. „*Uzmu mi mobitel, uzmu mi komp, tv mi isključe, meni samo opušteno, spavam i tak.*“

Ispitanik M2 za glavna pravila kuće navodi: poslije jela staviti suđe u perilicu, puštanje vode nakon wc-a i ako nešto uzmeš, tamo moraš istu stvar i vratiti. Ograničenja koja se odnose isključivo na njega vezana su kao i kod prijašnjih ispitanika, za izlaske. U ljetnom razdoblju smije biti vani s društvom do 23 h, dok u zimskom razdoblju to vrijeme je do 21 h. Dogovora i ograničenja se mora pridržavati, iako nekada zakasni. Ako zakasni 15 minuta, neće biti problema s roditeljima, no ako zakasni pola sata ili više mora odraditi idući dan nekakav kućanski posao.

Ispitanica L4 opisuje dvije različite situacije, život s majkom i život s bakom. Kod mame nema strogih pravila, sve se može dogovoriti, bez problema se smije viđati s dečkom, a kada je riječ o školi, mama ništa ne prigovara i ne propitkuje. Kada je riječ o izlascima, ispitanica nema ograničenja, osim ako ide u noćni klub u kojem smije biti do tri sata poslije ponoći. Život kod bake je bio pod pravilima. „*Zna se tko usisava, kad tko pere suđe.*“ Izlasci su bili ograničeni, do 23 h morala je biti kod kuće. Baka je poticala ispravljanje svih ocjena i nije znala da ispitanica ima dečka.

Ispitanica A navodi za kućna pravila sljedeće: spavanje do ručka, spremanje iza sebe kada jedeš, pospremanje iza sebe kada nešto radiš i skidanje obuće na ulazu u stan. Ograničenja su vezana za izlaske i baka i djed moraju znati s kim ispitanica izlazi i što radi. Ukoliko zakasne, nema kazne ali sljedeći dan baka objašnjava ispitanici kako ne smije van ali na kraju baka opet popusti. „*Ajde idi, ne mogu te više gledati kod kuće.*“

Ispitanica M3 navodi sljedeća kućna pravila: čišćenje kuće, čišćenje svoje sobe, ne smije se psovati, skidanje obuće po dolasku u kuću i spremanje iza sebe kada se jede. Za izlaske ima ograničenja, vikendom je gornja granica za izlaske 22 h, dok je granica za izlaske preko tjedna 21 h. Ukoliko prekrši dogovor, roditelji joj zabrane ples, ono što najviše voli, ili uzmu mob, isključe kompjuter, zabrane kave, izlaske i sve ostalo. Ispitanica opisuje kako zabrane ne traju dugo i da roditelji brzo popuste. „*...odmah uzmem knjigu u ruke i aj kao, učila sam i onda molim tatu i pusti me van.*“

3. pitanje

Na pitanje *Koriste li tvoji roditelji nagrade i kazne? Navedi neke.* Odgovori su sljedeći:

Ispitanik L2 susreće se s nagradama i kaznama u svojoj obitelji. Objašnjava situaciju ako ide iz izlaska i kasni tramvaj, da nema problema ukoliko javi roditeljima da će kasniti. Ukoliko se ne javi sat vremena nakon predviđenog vremena za dolazak kući, dobije kaznu. Najčešće kazne su da mu roditelji zabrane svu tehnologiju (mobitel, tv, kompjuter) i izlazak van s društvom. Napominje i kako roditelji znaju biti popustljivi: *„Kada npr. brat dobije kaznu, transformira se u najdivnije dijete i onda „zadivi“ roditelje, trudi se pa mu smanje kaznu.“* Nagrade su duži izlazak s društvom ili veći džeparac.

Ispitanik M1 susreće se s nagradom od majke jedino u obliku pohvale. Kao neke od kazni navodi mobitel i izlazak. Objašnjava kako ga ne dira kada mu se zabrani mobitel. *„Sada sam 3 mjeseca bez mobitela i ne fali mi. Ja svaki put kada imam mobitel i kada ga razbijem, ja se oslobodim nekako. Nitko me ne zove.“*

Ispitanik D1 opisuje kako majka nije ljubitelj kazni, kada je imala problema s njime, došla je u Centar i s odgajateljicama odredila nagrade i kazne. Najčešće je kažnjen s onime što je najviše volio, ali ističe da je majka na kraju uvijek popustila. Neke kazne su: ne smije koristiti računalo, ne smije ići van i ne smije konzumirati cigarete. Za nagradu je majka koristila lijepu riječ ili dala više novaca ispitaniku.

Ispitanik L1 opisuje kako za dobre ocjene dobije nagradu od majke, u obliku novčane nagrade ili pohvale. Najčešće kazne su da ne može ići 2 dana van ili ima kraći izlazak. Ukoliko ispitanik završi na policiji, od majke dobije kaznu da ne smije tjedan dana izaći van. Majka nakon sat vremena popusti što ispitanik opisuje sljedećim riječima: *„Samo sjednem pored nje i kvocam..a mama, a mama, a maaaa. -Ajde idi više.“*

Ispitanik P navodi: *„Koliko sam puta kažnjen bio...“*. Najčešće je kažnjavao kada se potuče s bratom. Tada dobiju kaznu od tjedan dana nemogućnosti korištenja kompjutera ali na kraju mu ipak popuste nakon 2 dana i normalno ga poslije smije koristiti. Neke od kazni još su i uzimanje mobitela, nemogućnost izlaska van, ali zabrana računala, kao bolna točka ispitanika, najviše je puta ponovljena kazna. Neke nagrade su dodatni novac i lijepe riječi kada učini nešto dobro.

Ispitanik D2 objašnjava prvotno kako roditelji ne koriste nagrade i kazne. *„Meni ne treba nagrada.“* Ispitanika ispunjava izvlačenje kazni na poludnevnom boravku u Centru ukoliko nešto loše napravi. Mijenja mišljenje i objašnjava kako ga majka pohvali samo kada nešto skuha. *„Ja skuham grah.“* Roditelji ga nekada i kazne: *„Ne smijem izaći iz sobe 3 h“*, a najčešća kazna je uzimanje mobitela.

Ispitanik L3 opisuje kako roditelji samo pričaju kako će on dobiti nagradu ili kaznu, ali da na tome uvijek ostane. Kao eventualnu nagradu navodi cigarete, a kao kazne navodi zabrane kompjutera, tv-a i mobitela. Najčešća kazna je zabrana izlaska van s društvom, ali se ispitanik toga ne pridržava.

Ispitanik M2 za najučestalije nagrade navodi: lijepe riječi, novci od bake i sat koji mu je djed poklonio. Kada je riječ o kaznama, ispitanik navodi sljedeće: nema korištenja mobitela, obavljanje kućanskih poslova i nemogućnost izlazaka tjedan dana. „*Kada sam s tatom dobar, a pomajka kaže nema van tjedan dana, tata me idući dan pusti van, a kada tata kaže, onda stvarno nema.*“

Ispitanica L4 opisuje kako je nerijetko nagradu dobivala za dobre ocjene i to u obliku novca. Najčešća kazna je nemogućnost izlaska iz stana, a do njih je došlo ukoliko bi kasnila kući, nije napravila što je majka naredila ili je bila bezobrazna.

Ispitanica A dobije pohvale od bake i djeda ukoliko napravi nešto dobro ili nekada znaju otići do trgovačkog centra, pa nešto dobije na poklon. Objašnjava kako je za loše postupke ne kažnjavaju, iako je kroz razgovor prijašnjih pitanja navela da je znalo doći do kazni iako baka na kraju popusti. Razgovorom ju baka i djed usmjeravaju na ono što je dobro, a što ne.

Ispitanica M3 najčešće nagradu dobiva za dobre ocjene, za što ju roditelji pohvale ili joj nešto kupe. Za loše ocjene dobije kaznu, a ovisno o kontekstu i cijeloj situaciji popuste ili nepopuste. Najčešća kazna je nemogućnost izlaska s prijateljima.

6.4. Četvrta kategorija pitanja

Ovom kategorijom pitanja prikupljane su informacije koje su poslužile za utvrđivanje roditeljskog stila koji primjenjuju roditelji ispitanika.

1. pitanje:

Na pitanje ***Tko provodi više vremena s tobom i tvojom braćom i na dnevnoj bazi koliko vremena provodiš sa svojim roditeljima?*** ispitanici su odgovorili na sljedeći način:

Ispitanik L2 navodi kako majka više vremena provodi s njim i bratom zato što je na bolovanju i 6 mjeseci ne radi. Mišljenja je da majka trenutno više vremena provodi s bratom koji je treći razred i treba mu više pomoći, dok je on uvijek sam u sobi. Kada je majka radila, jednako su vrijeme s njim i bratom provodili i majka i očuh. Spominje i kako se majka često igra na laptopu, a dnevno cijela obitelj provode 2-3 h zajedno.

Ispitanik M1 odgovor započinje sljedećim riječima: „*Ja imam jako zanimljiv život, tako da...Meni je svaki dan iznenađenje.*“ Dnevno provede 2-4 h s majkom i smatra da je izuzetno važno da roditelji provode vrijeme sa svojom djecom, u suprotnom se ona nauče živjeti bez njih.

Ispitanik D1 na dnevnoj bazi s majkom provede otprilike 2 h. Pripisuje to činjenici da je najstariji od 6 braće i sestara, i da to želi, ali i mora. Ostvaruje često komunikaciju s majkom i smatra da je to važno.

Ispitanik L1 se s majkom samo pozdravi, ne razgovaraju i ne provodi vrijeme s njom iako ona sve zna što je vezano za njegov život. Kada je kod kuće, vrijeme provodi u svojoj sobi i ne ostvaruje komunikaciju s majkom. Mišljenja je da bi roditelji trebali sa svojom djecom dnevno provoditi 15 minuta.

Ispitanik P najviše vremena provodi s bratom, s kojim najčešće dolazi u konflikte. Na dnevnoj bazi s roditeljima provede 1-2 h, napominjući kako je tu otac ispred majke zbog posla koji majka obavlja.

Ispitanik D2 provodi više vremena s majkom zato što očuh radi. Na dnevnoj bazi, ispitanik provede 5 h s majkom opisujući to sljedećim riječima: „*...zato što nemam internet pa igram s mamom monopol i tak to.*“ Očuh kada dođe s posla provede s njima otprilike sat vremena. Kada je riječ o biološkom ocu, kada se sjeti nazove ispitanika ili ispitanik nekad za vikend posjeti oca.

Ispitanik L3 objašnjava kako majka ne radi, skroz je kući i ona bude jedina budna kada on dođe kući u sitnim noćnim satima. Očuh je na poslu kada se on probudi, a kada očuh dođe s posla, njega nema, tako da ne provodi vrijeme s njime. Ne provodi vrijeme s njima opisujući to sljedećim riječima: „*Okrenem se i odem.*“

Ispitanik M2 najviše vremena provodi s bakom i djedom, na dnevnoj bazi oko 2 h. Oko pola sata dnevno provede s ocem. Ispitanik navodi kako bi želio više vremena provoditi s majkom, koju povremeno vidi vikendima zato što majka radi u inozemstvu.

Ispitanica L4 živi s majkom i s njom najviše vremena provodi, otprilike 2 h dnevno. Ispitanica navodi kako oca ne vidi zato što radi van mjesta stanovanja, ali ima želju vidjeti ga i družiti se s njime.

Ispitanica A provodi najviše vremena dnevno s bakom i djedom zato što s njima živi, na dnevnoj bazi otprilike 2-3 sata. Objašnjava kako nakon škole i poludnevnog boravka u Centru provodi vrijeme s bakom i djedom u stanu zato što je njima to važno. Ponekad se vidi s majkom, najčešće je to na mjesečnoj bazi.

Ispitanica M3 više vremena provodi s majkom, preko tjedna, na dnevnoj bazi oko 1 h, zato što majka radi. Otac je u mirovini, bavi se kod kuće s pčelama, ali s njime ne ostvaruje

komunikaciju. Veću komunikaciju s majkom pripisuje činjenici da su ženske osobe i lakše s majkom može razgovarati. Preko vikenda s majkom provodi više vremena, razgovaraju ili odlaze u trgovinu, posjete ili šetnju.

2. pitanje

Ispitanici su na pitanje *Što misliš koliko je tvojim roditeljima važna roditeljska uloga?* odgovarali na sljedeći način:

Ispitanik L2 objašnjava kako je roditeljima važna roditeljska uloga, ali da se nekada dovodi u pitanje da li je najvažnija. „*Možda tu i tamo u ovih 6 mjeseci, možda 2,3 situacije onako kada mama baš nije mogla doći mom bratu oprati kosu u wc... onako igrice je bila važnija.*“ Ispitanik opisuje kako majka igra aktualnu igricu na laptopu koji je očuh dobio od tvrtke za koju radi zato što se pokazao kao dobar radnik. Majka često odlazi na kave, ali ispitanik ne misli da joj je to važnije od roditeljske uloge.

Ispitanik M1 misli da je majci roditeljska uloga najvažnija. Tome u prilog iznosi činjenicu da njemu i braći i sestrama u puno situacija pokazuje da ju pogode neke pojedinosti iz njihovih života, čime im daje do znanja da joj je jako stalo do njih, njihovih problema, uspona i padova. Kako u obitelji ima više braće i sestara, kao manji se znao osjećati zakinut jer bi majka dala nekome drugom čokoladu, a njemu ne.

Ispitanik D1 opisuje kako je majci nekada bilo najvažnije obaviti neke druge stvari, opravdavajući to činjenicom da je svakome u životu nekada nešto važnije i bitnije od roditeljske uloge. U konačnici, misli da su majci djeca na prvom mjestu. Objašnjava kako se nekada osjećao zapostavljenim zato što u obitelji ima više djece, a on je najstariji, dok ovi manji trebaju veću brigu i skrb.

Ispitanik L1 nije sa oduševljenjem odgovarao na navedeno pitanje. Misli da je majci najvažnija roditeljska uloga, ali navodi da nije siguran.

Ispitanik P objašnjava kako je njegovim roditeljima na prvom mjestu posao, na drugom mjestu roditeljska uloga, dok se na trećem mjestu nalazi sve ostalo (izlasci, kave, druženja..).

Ispitanik D2 na navedeno pitanje daje promjenjive odgovore. Prvotno ispitanik navodi kako je roditeljima najvažnije da se brinu za njega i sestru, zatim navodi da je posao bitniji od roditeljske uloge. Opet mijenja odgovor objašnjavajući kako im je roditeljska uloga na prvom mjestu, posao na drugom mjestu, dok je druženje s prijateljima na trećem mjestu.

Ispitanik L3 navodi kako je njegovim roditeljima najvažnija roditeljska uloga stavljajući u prilog tome činjenicu da upravo i rade i žive zbog njih.

Ispitanik M2 navodi kako je njegovim roditeljima važnija sestra nego on. Posao im je važniji od roditeljske uloge i opisuje situaciju sljedećim riječima: „...*prije bi otišli na kavu nego samnom u šetnju.*“

Ispitanica L4 navodi kako je majci, s kojom živi, najvažnija roditeljska uloga i skrb za nju, dok je na drugom mjestu posao.

Ispitanica A opisuje da ima različite osjećaje vezano za doživljaj roditeljske uloge svojih roditelja. Mišljenja je da je majci ispred roditeljske uloge posao i kava, dok je ocu roditeljska uloga na prvom mjestu, kao i baki i djedu s kojima živi.

Ispitanica M3 objašnjava kako se ponekad osjeća zanemareno, kao i njezina sestra. „*Mama kaže da smo mi na prvom mjestu njoj, tj. njima, a onak, više je na poslu nego s nama.*“ Mišljenja je da je roditeljima više manje važnija roditeljska uloga.

3.pitanje

Na pitanje *Tko je u obitelji tolerantniji kada su u pitanju tvoji postupci?* ispitanici su odgovarali na sljedeći način:

Ispitanik L2 opisuje kako je majka tolerantnija kada su u pitanju njegovi postupci, neće vikati, ali će dobiti kaznu ako napravi neku glupost. Očuh je malo strožiji, daje teže kazne i više kazni nego majka. Napominje i kako od očuha dobije povlastice: „*Očuh mi daje privilegije koje mama ne, kada oni negdje odu van i sad ostanemo nas 4 kod kuće... L2 je najstariji i on će biti kao da sam ja kod kuće.*“

Ispitanik M1 opisuje kako ovisi o problemu koji je prouzročio, ovisi i majčina reakcija. Navodi situaciju neodlaska u školu i ukoliko smisli dobar razlog, majka neće stvarati probleme, biti će popustljiva prema njemu. Napominje da ukoliko napravi veći problem, majka bude razočarana i trudi se usmjeravati ga razgovorom, nekada zna vikati ali ne često.

Ispitanik D1 opisuje svoju majku kao strogu iz razloga da on i njegova braća ne ponove greške koje su napravili. Nakon učinjenog, majka razgovara s njime, pita ga zašto je to učinio i ukoliko se radi o većem problemu nema pravo prepucavati se s majkom. Dok je očuh živio s njima, većinom je majka blaže reagirala. Očuh ukoliko bi bio bijesan, pokupio bi se i otišao bi se smiriti zato što je znao da nema pravo udariti ili nešto slično.

Ispitanik L1 navodi kako majka ima razumijevanja. „*Da se obrlatit uvijek, ja neš smuljam.*“ Opravdava majci svoje postupke i kada je u kazni, brzo popusti majka. Kada izazove određen problem, majka nekada burno reagira, nekada ne, što pripisuje činjenici da joj dosade njegove gluposti.

Ispitanik P opisuje kako je majka blaža i tolerantnija od oca i brata, iako ni njoj ne može bez straha reći ukoliko se nešto dogodi. „*Kad napravim neko sranje, ja se ne usudim doći kući.*“ Zbog loših postupaka, uz roditelje, napadne ga i brat, pa se kasnije smije. Roditelji kada saznaju za problem prvo ga napadnu, a kasnije se smire i razgovaraju. Razgovor s roditeljima utječe na ispitanika i promisli o tome što mu kažu.

Ispitanik D2 navodi kako je majka blaža u slučajevima kada dođe do problema i loših postupaka. Ako izazove neki problem, dobije batina od majke i bude u kazni, no majka brzo popusti. Očuh nije kući, po cijele dane radi i nije upućen u ništa.

Ispitanik L3 odgovor započinje riječima: „*Niko, isto se deru. L3 ovo, L3 ono. Očuhu bi prvome rekao za neki problem zato što njega boli briga.*“ Zatim mijenja mišljenje: „*Nikom se ja nebi obratio. Sebi.*“ Opisuje kako majka stresnije reagira od očuha, koji s njime razgovara o tome. „*Meni su oni uvijek smiješni, meni su oni odmalena uvijek bili smiješni kad se oni ljute, deru na mene, kužiš. Ja ne mogu, kužiš, oni se deru na mene, ja gledam u pod, pogledam u njih i vrištim od smijeha.*“

Ispitanik M2 navodi kako je otac tolerantniji, opisujući sljedećim riječima: „*...samo moraš biti iskren i on će ti pomoći.*“ Baka i djed sudjeluju u rješavanju problema, daju savjete i usmjeravaju ga, ukoliko se radi o ozbiljnijem problemu u koji je umiješana i policija. Odnos s bakom opisuje na sljedeći način: „*Ja kad baki kažem nešt, npr. bako imam problema nekih koje ne smiješ reći tati, onda meni baka ovako: „otjerat ćeš mi sina u grob“.*“

Ispitanica L4 majku smatra tolerantnijom osobom kada su u pitanju njezini postupci, dok za oca navodi kako je sve branio.

Ispitanica A djeda opisuje kao najtolerantnijeg kada su u pitanju njezini postupci, dok ga zatim slijede majka, pa baka. „*Kada me mama, baka i tata ne bi pustili, deda bi me odmah pustio van.*“

Ispitanica M3 opisuje kako je majka tolerantnija puno više od oca i s njom može o svemu popričati. Situaciju kada napravi nekakav propust opisuje sljedećim riječima: „*Tata bi me stjerao, neću reći di, a mama bi baš onak htjela samnom popričati o tome i onda bi me savjetovala što da radim u vezi toga.*“ Napominje kako s ocem uopće ne može razgovarati, o bilo čemu, pa tako i o tome ako dođe do problema.

4. pitanje

Na pitanje *U kojoj mjeri se tvoji roditelji pridržavaju onoga što kažu i da li ti to iskorištavaš?* ispitanici su odgovarali na sljedeći način:

Ispitanik L2 odgovara na pitanje sljedećim riječima: „*U punom se smislu toga pridržavaju. Ako su već nešto rekli i obećali, onda će to i napraviti.*“ Opisuje jednu situaciju, kada je obitelj trebala ići na putovanje u Gardeland ali su tamo bili teroristički napadi, pa su otišli u Hrvatsku na more. Kada je riječ o njegovim postupcima, nekada roditelji popuste, ali ne uvijek. Ispitanik razvija taktike koje mu pomažu da roditelji popuste.

Ispitanik M1 objašnjava kako majka nije dosljedna kada su u pitanju kazne, brzo popusti. Maminu popustljivost ne iskorištava, ukoliko želi duže ostati nazove ju i pita da li smije ili dođe na vrijeme kući. Kada je riječ o školi i poludnevnom boravku u Centru, majka je dosljedna i nema popuštanja.

Ispitanik D1 navodi kako većinom majka što kaže, to i održi. Ukoliko majka ne može nešto učiniti odmah, kaže da će kasnije i to kasnije stvarno i napravi. Kada je riječ o kaznama, majka je popustljiva i nekada to iskorištava.

Ispitanik L1 opisuje kako se majka pridržava onoga što kaže, ali puno puta je popustljiva što on masovno iskorištava.

Ispitanik P se ne mora strogo pridržavati ograničenja koje mu postavljaju roditelji. Za korištenje računala iskorištava roditeljsku popustljivost i provodi više vremena na računalu od predviđenog. Kada je riječ o izlascima, ponekad dođe na vrijeme, a nekada i kasni ali im se onda javi.

Ispitanik D2 objašnjava kako je njegovim roditeljima normalno da kasni iz izlazaka i da se ne ljute. On roditeljsku popustljivost iskorištava. Ukoliko iz nekog razloga bude u kazni, kazna umjesto predviđenih tjedan dana, traje 2 dana.

Ispitanik L3 objašnjava da roditeljsko i njegovo ponašanje ovise o određenoj situaciji. „*Oni meni kažu: ti moraš doći zbog ovog ili onog, zbog nas, ne znam i kad ja znam da oni lažu, onda ja namjerno neću.*“ Objašnjava kako mu roditelji idu na živce, pa ih želi naživcirati. Napominje da nekada stvarno dođe kući kada mu kažu.

Ispitanik M2 roditeljsku nedosljednost opisuje sljedećim riječima: „*Tata je sto puta rekao idemo na pecanje, znaš kad smo otišli na pecanje- nikad.*“ Ispitanik navodi kako ne iskorištava popustljivost roditelja i da uvijek dolazi na vrijeme kući zato što većinom bude umoran.

Ispitanica L4 prvotno navodi kako su se roditelji i baka stoposto pridržavali onoga što kažu. Ukoliko je ispitanica prekršila što je dogovoreno, uslijedila bi kazna. Nakon toga, navodi kako je kod majke i ponekad kod bake iskorištavala popustljivost, najčešće za izlaske, ali uvijek

bi javila porukom da će kasniti. Kod bake nije bilo popustljivosti kada je riječ o lošim i neispravljenim ocjenama.

Ispitanica A opisuje kako baka i djed s kojima živi su popustljivi, ali ona to ne iskorištava uvijek. Navodi da nekada dođe i ranije kući i izlaska nego što se dogovorili sa bakom. Dok je živjela s majkom, jednom je zakasnila pola sata i nije imala mobitel osam mjeseci.

Ispitanica M3 navodi kako se roditelji nekada pridržavaju onoga što kažu, ali nekada i ne. Ona iskorištava njihovu popustljivost, moli ih dok ne popuste i uvijek je to učinkovita metoda.

5. pitanje

Na pitanje ***Što je po tebi važnije u odgoju, da te roditelji kontroliraju i brane ti ono što smatraju da je štetno za tebe ili da ti pružaju podršku, ljubav i toplinu i što tvoji roditelji više primjenjuju?*** ispitanici su odgovarali na sljedeći način:

Ispitanik L2 navodi kako je po njegovom mišljenju u odgoju važnija prva komponenta, no mijenja mišljenje da je ipak važnije da roditelji pružaju svojoj djeci podršku, ljubav i toplinu. Njegovi roditelji primjenjuju u odgoju prvu komponentu, odnosno kontroliraju ga i brane mu ono što smatraju da je štetno.

Ispitanik M1 smatra da je važnije da roditelji svoju djecu kontroliraju i brane im što smatraju da je štetno za njih. „*Ovo drugo je totalno razmaživanje djeteta.*“ U svom primjeru objašnjava kako se primjenjuje prva komponenta, oduvijek nitko od djece u obitelji nije mogao kak je htio i što je htio. „*Nisam bio razmažen, nego naučen si imaš što imaš.*“

Ispitanik D1 u odgoju smatra važnijim podršku, ljubav i toplinu i navodi kako je tijekom svoga odrastanja od majke upravo komponentu podrške, ljubavi i topline imao od svoje majke.

Ispitanik L1 smatra da je važnija druga komponenta, ljubav, podrška i toplina. U svom primjeru objašnjava kako majka više njega, braću i sestre kontrolira i brani ono što je smatrala štetnim.

Ispitanik P navodi kako je u odgoju djece važnije pružati im podršku, ljubav i toplinu. Za svoj primjer objašnjava kako bi mu bilo glupo da ga roditelji cijelo vrijeme kontroliraju i da su oni kroz njegovo odrastanje pružali mu podršku, ljubav i toplinu. „*Ako mi sve brane, onda ću imati loš dojam o njima. Ništa mi ne daju.*“

Ispitanik D2 kao važniju komponentu u odgoju djece ističe kontroliranje i branjenje djeci onoga što roditelji smatraju da je štetno za dijete. Istu komponentu njegovi roditelji primjenjuju u odgoju njega i sestre, iako je osjetio i drugu komponentu, ali u manjem opsegu.

Ispitanik L3 prvu komponentu ističe kao važniju i obrazlaže svoj odgovor sljedećim riječima: „*Ako želi ipasti normalan odgoj, onda da. Ali to zna nekada ispasti i lošije, zavisi. Kad*

npr. da je tu dijete kao ja, npr. ja bi već u zatvoru završio, mene bi bolilo briga. Šta lega, stari mi tu neš namjerno pokušava, ja bi namjerno išao u neke pljačke i boli me briga. Ako prođe prođe, ako ne ne.“ Kada je riječ o njegovim roditeljima, u odgoju njega i brata primjenjuju drugu komponentu, pružaju im podršku, ljubav i toplinu. *„Ne mogu, mogli su do prije nekih pola godina samnom, ali više ne.“*

Ispitanik M2 navodi kako je po njegovom mišljenju u odgoju djece važnije pružati im podršku, ljubav i toplinu. U svom primjeru navodi da se kroz odrastanje više primjenjivala prva komponenta. *„Kad mi tata nikad nije u životu rekao: „Ajde sine, proći ćeš ti to, možeš ti to“, nego uvijek: „Ajde past ćeš razred, klošare bolesni““.*

Ispitanica L4 važnijom komponentom smatra kontrolu i brigu roditelja, te sprječavanje onoga što smatraju da je štetno za dijete. Njezini roditelji primjenjuju istu komponentu obrazlažući to činjenicom da se time više utječe na dijete i potiče izgradnja bolje osobe.

Ispitanica A navodi drugu komponentu važnijom u odgoju djece. Istu komponentu, pružanje podrške, ljubavi i topline primjenjivali su i primjenjuju baka i djed s kojima živi.

Ispitanica M3 smatra da je u odgoju djece važnije da roditelji pružaju podršku, ljubav i toplinu, dok su njezini roditelji više primjenjivali prvu komponentu.

6. pitanje

Na pitanje ***Što najviše voliš kod svojih roditelja?*** ispitanici su odgovarali na sljedeći način:

Ispitanik L2 objašnjava kako najviše kod roditelja voli što su tolerantni. Kod majke voli što dobro pamti što treba kupiti u trgovini, dok kod očuha ističe vještinu popravljanja kompjutera i razumijevanje svega što s kompjuterima ima veze.

Ispitanik M1 kod svoje majke voli što se s njom zezati i što dobro prihvaća šale. Napominje kako oca nije vidio već 5 godina, ali za njega kaže da je bio veliki „šaljivdžija“ opisujući to sljedećim riječima: *„Njemu je sve smješno, njemu je sve šala, to sam u biti ja od njega i pokupio.“*

Ispitanik D1 opisuje kako kod majke voli što je popustljiva, nije jako stroga i što je zadovoljna određenim njegovim postupcima. Odgoj svoje majke opisuje sljedećim riječima: *„Zadovoljan sam svime kako se ponaša prema meni i kako me odgaja.“*

Ispitanik L1 kod svoje majke voli što ima smisla za humor. Osim toga, navodi i kako je majka sada debela, a prije je bila anoreksična, što je po njegovom mišljenju pozitivno.

Ispitanik P ističe kako majka nekada zna pričati „budalaštine“, šali se s njim, bratom i ocem i to voli kod nje. Kod oca voli također što se s njim i bratom šali stalno objašnjavajući to činjenicom kako je to kriza srednjih godina.

Ispitanik D2 prvotno navodi kako kod svoje majke ništa ne voli, no ipak se predomišlja i objašnjava kako majka zna biti uz njega kada je to potrebno. Za očuha navodi kako zna dobro pričati viceve i šaliti se s ukućanima.

Ispitanik L3 kod roditelja, majke i očuha, najviše voli što se može šaliti i glupirati.

Ispitanik M2 odgovor na pitanje započinje riječima: „*Tata uvijek ima trave, pa mu uvijek mal izvadim, zezam se. Lik je legenda, uvijek me brani.*“ Kod pomajke voli kada mu donese iz coca-colu iz hotela i ponekad uči s njime. Kada je riječ o majci, ispitanik navodi sljedeće: „*Mama je legenda Isusova, mama kad kuha, jaaaao. Mama da kinte uvijek. S mamom svaki dan idem šetati kada sam kod nje, uvijek negdje idemo.*“ Kod bake voli što uvijek ima nešto slatko za svoga unuka, dok kod djeda voli što zna dati nešto novaca.

Ispitanica L4 ističe kako joj je majka najbolja prijateljica i da to kod nje najviše voli, može joj se povjeriti bilo kada, vezano za bilo šta. Kod oca voli što ima smisla za humor i što se voli puno šaliti.

Ispitanica A kod majke voli sljedeće: „*...što ne dopušta neke baš stvari, ima sve svoje granice, a ipak svejedno joj ne.*“ Kod oca voli što se može šaliti s njime i što ima smisla za humor. Kod bake voli sljedeće: „*...što cijelu večer bude na laptopu i šuti i dobro joj je.*“ Kod djeda voli što joj uvijek sve dopusti i što bude na njezinoj strani, a ne na bakinoj.

Ispitanica M3 opisuje majku kao najbolju prijateljicu ističući kako s njom može pričati o svemu. Kod oca voli što joj nekada zna produžiti izlazak, čak češće to čini nego majka.

7. pitanje

Na pitanje ***Koju ocjenu uspješnosti daju svojim roditeljima, od 1 do 10?*** ispitanici su odgovarali na sljedeći način: Najvišu prosječnu ocjenu, 10, dobili su bake i djedovi, s kojima žive 2 ispitanika od ukupno 11 ispitanika. Prosječna ocjena svih ispitanika za majku je 8,9 od 10, dok je prosječna ocjena za oca, kojeg je ocijenilo ukupno 7 od 11 ispitanika, 6,3 od 10. Od ukupno 11 ispitanika, 3 ispitanika su dali ocjenu očuhu i prosječna ocjena iznosi 9. Jedan ispitanik od ukupno 11 ispitanika živi s pomajkom i ocijenio ju je sa ocjenom 3.

8. pitanje

Na pitanje *Kada bi mogao promijeniti nešto kod svojih roditelja, što bi to bilo i zašto?* ispitanici su odgovarali na sljedeći način:

Ispitanik L2 svoj odgovor opisuje sljedećim riječima: „*Ne, ne, ne bi ništ. Ja mislim, onak da su oni dobri. Znam da mi rade za sve moje dobro.*“

Ispitanik M1 objašnjava kako nikada o tome nije razmišljao i jedina stvar koja mu pada na pamet, a promijenio bi ju kod svoje majke je da se manje brine oko svega i da malo opuštenije svemu pristupa.

Ispitanik D1 kod svoje majke bi promijenio kao i prethodni ispitanik, da se manje živcira jer je uz njega, još dosta braće i sestara o kojima se treba brinuti, a ona je sama. Također, ponekad malo više strpljenja majci bi dobro došlo, po mišljenju ispitanika.

Ispitanik L1 opisuje kako bi kod majke promijenio njenu preveliku brižnost i da postavlja manja ograničenja. Napominje kako bi volio da majka češće radi kolače.

Ispitanik P navodi kako su oba roditelja previše brižna, kako zbog ocjena tako i za bilo što drugo. Promijenio bi njihovo „teroriziranje“ kako ispitanik navodi, do kojeg dolazi najčešće zbog ocjena.

Ispitanik D2 objašnjava kako bi htio da mu majka kupi playstation 4, da bi volio da majka počne normalno kuhati, navodeći sljedeće riječi: „*Napravi najgori ručak*“. Kada je riječ o očuhu s kojim živi, volio bi da manje radi i da duže bude kod kuće. Za oca navodi kako bi volio da se češće vidi s njime i da mu fali osjećaj da mu je to pravi, biološki otac.

Ispitanik L3 opisuje kako bi promijenio trenutnu novčanu situaciju kod kuće. Kod majke navodi kako bi se trebala manje živcirati i bolje nositi sa stresom. Kod očuha ispitanik bi promijenio njegov nos.

Ispitanik M2 odgovor započinje sljedećim riječima: „*...nebi ništa mijenjao, mama je savršenstvo Božje, samo da se ne licka previše, kak me to živcira.*“ Kod oca bi promijenio da se ne ljuti za svaku sitnicu, dok bi kod pomajke svašta promijenio, posebice da mi manje daje teške kazne. Kod bake i djeda nebi ništa mijenjao.

Ispitanica L4 objašnjava kako kod majke nebi ništa mijenjala, dok bi ju ispunjavalo kada bi s ocem ostvarivala veću komunikaciju.

Ispitanica A odgovora sljedećim riječima, koje se odnose na majku: „*... da nije upoznala M*****, da sad ne rodi dijete, da provodi više vremena samnom i sekam, da živimo zajedno, da živimo samo nas troje.*“ Kod oca, ispitanica nebi ništa mijenjala kao niti kod djeda. Kod bake bi promijenila da smije duže ostati vani i da se ona i djed malo manje brinu.

Ispitanica M3 željela bi da joj roditelji daju mogućnost da izlazi s društvom kada želi. „*Starija sam već i znam svoja ograničenja, koliko mogu popiti i koliko ne...*“ Kod majke bi promijenila da ponekad bude malo popustljivija, a kod oca da se malo manje brine.

7. Rasprava

Dječja perspektiva o roditeljstvu i roditeljskoj ulozi promatrana unutar prve skupine ili kategorije pitanja pokušala je odgovoriti na prvi zadatak ovog istraživanja i ilustrirala se sljedećim odrednicama: asocijacijama, osobinama i zadaćama roditeljstva.

Iz dječje perspektive, prve asocijacije na riječ roditeljstvo su: *majka*, koju navodi najviše ispitanika i *otac*, s nešto manjim brojem. Činjenica da se *majka* najčešće navodi kao asocijacija ne iznenađuje iz razloga našeg kulturnog diskursa u kojem je tradicijski ustaljeni obrazac, koji roditeljstvo izjednačava s majčinstvom, osjete prisutno i u ovom istraživanju. Predispozicija majke za rađanjem povezuje se s majčinskim nagonom čime se ona smatra glavnim izvorom kvalitetne brige za dijete (Čudina Obradović, Obradović, 2006).

Prema dječjem stajalištu, ključna osobina koju dobar otac mora imati je brižnost, uz koju su sljedeće osobine: osjećajnost, strogost, popustljivost, odgovornost i obzirnost. Kada je riječ o najvažnijim zadaćama roditeljstva iz dječje perspektive najvažnija zadaća je osigurati svojoj obitelji hranu i dom, a tu zadaću slijedi i roditeljska zadaća pomaganja djeci kada je riječ o školi. Djeca ističu i ove značajke: provođenje slobodnog vremena s djecom, briga za obitelj i upućenost u društvo djeteta.

U obiteljima, prema perspektivi ispitanika, odgovornost i brigu za odgoj kako njih, tako i ostale braće i sestara nosi majka. Od ukupno 11 ispitanika, 9 ispitanika navelo je da je majci na prvom mjestu odgoj i briga za svoju djecu. Ovaj podatak ne iznenađuje, ako uzmemo u obzir da su majke kroz povijest više vremena posvećivale njezi i odgoju djece, dok su očevi predstavljali autoritet obitelji i osiguravali materijalna sredstva za život obitelji. Iz dječje perspektive, od ukupno 11 ispitanika njih 6 navodi kako odnosi između majke i oca na njih ne utječu i ne ostavljaju nikakve posljedice. Znanstveno promatrano gledajući na obitelj kao djelotvornim odgojnim čimbenikom možemo govoriti samo ako između članova obitelji, posebice između majke i oca, prevladava klima međusobnog poštovanja, ljubavi i razumijevanja (Petani, 2010). Odnosi djece i roditelja, iz dječje perspektive, okarakterizirani su djelomično otvorenim odnosom sa svojim roditeljima i stavovima prema svađama. Ispitanici su naveli kako, usprkos mogućnosti otvorenog razgovora s roditeljima, neke informacije žele zadržati samo za sebe. Kada je riječ o svađama između roditelja i djece one izbijaju kao posljedica svađa između samih roditelja. Reić Ercegovac (2011) navodi kako je kvaliteta odnosa roditelja prema djetetu vezana za kvalitetu odnosa među roditeljima.

Iz dječje perspektive, autoritet roditelja djelomično pozitivno utječe na njih. Ispitanici napominju kako često kalkuliraju koliko će biti korisno poštivanje roditeljskog autoriteta. Korisnost autoriteta ne dovodi se u pitanje, kod većine ispitanika, objašnjavajući to činjenicom kako je djeci potreban nadzor, granice i pravila kako bi se razvijala u pravom smjeru. U obiteljima ispitanika roditelji postavljaju određena ograničenja djeci, ali ona ta ograničenja i krše čime se dovodi u pitanje roditeljski autoritet. Najčešće kazne s kojima se ispitanici susreću su nemogućnost korištenja suvremene tehnologije i nemogućnost druženja s društvom. Najčešće nagrade su u obliku novčane nagrade ili pohvale. Prema Gordonu (1999) potrebno je djecu učiti da se na određen način ponašaju iz iskrenog obzira prema potrebama roditelja, a ne iz straha od kazne.

Kada je riječ o provođenju slobodnog vremena ispitanika s roditeljima, 7 ispitanika od ukupno 11 navodi kako s majkom provodi više vremena i prosječno dnevno provođenje slobodnog vremena ispitanika s roditeljima je oko 80 minuta. Potrebno je uzeti u obzir varijacije, kod nekih ispitanika riječ je o manje od sat vremena dnevno, dok se kod drugih radi o par sati dnevno. Prema mišljenju 55% ispitanika, roditeljima je najvažnija roditeljska uloga, dok ostatak ispitanika misli da roditelji ispred roditeljske uloge stavljaju neke druge stvari, poput posla ili sl. Ukoliko dođe do nepoželjnih situacija 73 % ispitanika navodi kako se s manje straha mogu obratiti majkama objašnjavajući kako one smirenije reagiraju i imaju više razumijevanja.

Iz dječje perspektive, roditelji nisu u potpunosti dosljedni. Postavljanje granice i pridržavanje tih granica, težak je zadatak koji se stavlja pred roditelje ali ustrajnost je nužna za konačan pozitivan rezultat. Potrebno je imati na umu da usprkos klasičnim upozorenjima o nužnoj dosljednosti roditeljima kada je riječ o odgoju djece, oni griješe jer su samo ljudi koji se mijenjaju iz dana u dan i od situacije do situacije. Ljubetić (2007) objašnjava kako treba provoditi obrazovanje roditelja koji bi se osposobljavali za kvalitetnu samoprocjenu svojih roditeljskih ponašanja i postignuća s ciljem poboljšanja svojih kompetencija i roditeljstva u cjelini.

Stavovi roditelja o odgoju, ponašanja koja žele poticati kod svoje djece ili braniti i pristupi odgoju djece obilježavaju određen roditeljski stil koji utječe na dijete i na njegov cjelokupni razvoj. Dvije važne odrednice roditeljskog stila su: roditeljski nadzor i roditeljska toplina. Ravnoteža između navedene dvije odrednice pretpostavka je uspješnog razvoja djeteta. Po mišljenju 36% ispitanika, u odgoju je važnije djeci pružiti podršku, ljubav i toplinu dok njihovi roditelji primjenjuju prvu komponentu. Kontroliranje i branjenje onoga što je štetno za djecu važnije je od podrške, ljubavi i topline za 27% ispitanika koji su na isti način i odgajani. Paralelno s time, 27% ispitanika odgajano je s punom roditeljskom podrškom, ljubavlju i

toplinom i smatraju da je navedeno i važnije u odgoju djece. Roditelji jednog ispitanika u odgoju primjenjuje prvu komponentu, dok on smatra da je važnije roditeljska podrška, ljubav i toplina. Kod svojih roditelja većina ispitanika voli smisao za humor i šale. Najveću prosječnu ocjenu, iz dječje perspektive, dobivaju bake i djedovi s ocjenom 10; slijede ih očuci s prosječnom ocjenom 9; majke s prosječnom ocjenom 8.9 ; očevi dobivaju ocjenu 6.3, dok pomajka zauzima posljednje mjesto s ocjenom 3. Kada bi nešto mogli promijeniti kod svojih roditelja, većina ispitanika složila se da bi kod oba roditelja i ostalih sudjelovatelja u odgoju (baka, djed) promijenila preveliku brigu, živčiranje i stres.

Prema klasifikaciji odgojnih stilova i dobivenim informacijama na intervjuu zaključujemo da roditelji ispitanika u odgoju svoje djece kombiniraju dva odgojna stila: autoritativan i permisivan odgojni stil. Za postizanje discipline, roditelji postižu međusobne dogovore sa svojom djecom o pravilima ponašanja, redu i ograničenjima. Postavljaju granice i provode nadzor ali zbog činjenice da žele ispuniti dječje želje i interese, popuštaju i nisu dosljedni. Dobivenim podacima potvrđuju se teorijske spoznaje kako u stvarnom životu nema potpuno čistog odgojnog stila, najčešće je riječ o kombinaciji dvaju stilova kao rezultat različitih situacija i reakcija.

Zaključak

Prikazani rezultati ovog istraživanja uključuju perspektive djece koja manifestiraju rizične oblike ponašanja ili imaju probleme u ponašanju, a iste ne odstupaju od pogleda koji se smatraju uobičajenima i prihvatljivima za generacijsku dob kojoj ispitanici pripadaju, odnosno za adolescente.

Dječje perspektive na roditeljstvo, roditeljsku ulogu i zadaće prikazuju stvari iz drugog kuta i imaju posebnu vrijednost. Najčešća asocijacija koja se javlja kod ispitanika, od kojih je od ukupno 11 njih 8 muškog spola, je majka što nam pokazuje kako još uvijek majke predstavljaju nositelja odgoja i brige za djecu.

Raznovrsnost osobina, poput brižnosti, osjećajnosti, strogosti, popustljivosti, odgovornosti, koje dobar roditelj mora imati, iz dječje perspektive, dovodi nas do zaključka kako biti dobar roditelj nije lak zadatak. Usprkos činjenici da ispitanici navode kako sukobi između roditelja nemaju izravan utjecaj na njih, potrebno je uzeti u obzir i moguću dozu neiskrenosti ispitanika. Pozitivni odnosi između roditelja pretpostavka su pozitivnih odnosa između roditelja i djece i poticaj za razvoj djetetovih potencijala.

Autoritet u odgoju roditelji ispitanika se trude održavati postavljajući pred djecu određena pravila, granice i strukturu. Većina ispitanika ne nailazi na otpor i prepreke ispitivanjem granica roditelja te, očekivano, krše određena pravila. Činjenica je da se praksa već dugi niz godina susreće s problemom roditeljske nekompetentnosti i neprimjerenim načinima roditeljskog postupanja, stoga informacije dobivene istraživanjem nisu iznenađujuće. Mogli bismo zaključiti kako je potrebno raditi s roditeljima kako bi se ojačale njihove vještine i sposobnosti za jasno izražavanje granica i dosljedno držanje istih, s ciljem da se na djecu pozitivno utječe i razvija osobna i društvena odgovornost.

Iz dječje perspektive, od dvije dimenzije koje određuju roditeljski stil: dimenzija kontrole i dimenzija topline, druga dimenzija je značajnija. Svaka dimenzija ima dva pola, odnosno dvije krajnosti, koje mogu predstavljati rizične faktore za razvoj djeteta. Potrebno je stvoriti ravnotežu topline, podrške i ljubavi sa što manje očitim nadzorom. Različite, nepredviđene životne situacije za roditelje su izazov jer reakcije i postupanje sa svojom djecom ne mogu isplanirati ili predvidjeti. Nerijetko dolazi do miješanja različitih odgojnih stilova te je ovim istraživanjem potvrđeno kako roditelji ispitanika u odgoju djece primjenjuju dva odgojna stila: autoritativan i permisivan odgojni stil. Uzimajući u obzir dobivene rezultate u budućim istraživanjima preporučuje se istražiti kontekste u kojima se pojavljuju određeni odgojni stilovi.

Utjecaj roditelja na razvoj djece je neupitan, ali javlja se problem nemogućnosti stalnog roditeljskog prilagođavanja novim promjenama s kojima se susreće suvremeni svijet. Nesigurnosti roditelja ili nemogućnost da se nose s određenim odgojnim situacijama mogle bi se riješiti na način da se roditeljima pruže primjereni programi kojima bi stekli specifična dodatna znanja i informacije o roditeljstvu i time unaprijedili svoje roditeljsko pedagoško djelovanje. Istraživanje pokazuje da su u odgojnoj praksi potrebni projekti kojima bi se jačale roditeljske kompetencije (komunikacijske vještine, postavljanje granica i sl.) kojima bi se učvršćivali odnosi roditelja i djeteta, usvajale socijalne vještine kod djece te razvijali primjereni načini rješavanja problema na razini obitelji. Potrebno je dodatno osposobiti roditelje za prilagođavanje novim promjenama, ali i osvijestiti im potrebu za stalnim razvojem kompetencija koje će im olakšati njihovo odgojno djelovanje. Jačanjem kapaciteta roditelja za nošenje s izazovima odgajanja adolescenata, posebice onih koji ispoljavaju probleme u ponašanju, stvara se širi spektar zaštitnih čimbenika, dok se kod djece razvija sposobnost primjerenog nošenja sa životnim izazovima.

Literatura

- Arbunić, A. (2004). Roditelji i slobodno vrijeme djece. *Pedagoški istraživanja*, Vol.1 No.2, str.221.-229.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj – emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A., Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S. (2002). Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*. Vol.11 No.2-3 (58-59), str. 239.-263.
- Čudina Obradović, M., Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, Vol.10 No.1, str. 45.-68.
- Čudina Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga
- Družinec, V. (2016). Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, Vol.65 No.3, str.475.-488.
- Eibl-Eibesfeldt, I. (1989). *Human ethology*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter
- Ferić, M., Žižak, A. (2003). Komunikacija u obitelji-percepcija djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol.40 No.1, str.25.-38.
- Furlan, I. (1981). *Čovjekov psihički razvoj*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gordon, T. (1999). *Škola roditeljske djelotvornosti: ili kako s djetetom biti prijatelj*. Zagreb: Poduzetništvo Jakić.
- Jurčević Lozančić, A., Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, Vol.10(2015)2 No.22, str. 39.-48.
- Jurkin, M., Macuka, I. (2014). Odnos sukoba roditelja i psihosocijalnih problema mlađih adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, Vol.21 No.1, str. 65.-84.
- Klarin, M., Đerda, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, Vol.21 No.2, str. 243.-262.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Stres u djece i adolescenata: izvori, posrednici, učinci*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.

- Maccoby, E. E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology*, 28, str. 1006.-1017.
- MacDonald, K. B. (1992). Warmth as a developmental construct: An evolutionary analysis. *Child Development*, 63, str.753.-773.
- Macuka, I., Smojver-Ažić, S., Burić, I. (2011). Posredujuća uloga emocionalne regulacije u odnosu roditeljskoga ponašanja i prilagodbe mlađih adolescenata, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol.21 No.2 (116), str.283.-403.
- Murphey, D. A. (1992). Constructing the child: Relations between parents` beliefs and child outcomes. *Developmental Review*, 12, str. 199.-232.
- Petani, R. (2011). Odnos roditelj – dijete. U: *Nove paradigme ranog odgoja* (Maleš, D.,ur.). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju.
- Pipp, S. (1990). Sensorimotor and representational internal working models of self, other and relationship: Mechanism of connection and separation. *The self in transition: Infancy to childhood*. Chicago: University of Chicago Press.
- Reić Ercegovac, I. (2011). Neki prediktori doživljaja roditeljstva. *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, Vol.152 No.2, str. 267.-288.
- Rijavec, M., Sremić, I. (2010). Povezanost percepcije majčinog i očevog roditeljskog ponašanja i školskog uspjeha kod učenika osnovne škole. *Odgojne znanosti*, Vol. 12, br. 2, str. 347-360.
- Rudan, V. (2004). Normalni adolescentni razvoj. *Medix: specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, Vol.10 No.52, str.36.-39.
- Tamarut, A. (2015). Suvremena teologija braka i obitelji. *Bogoslovska smotra*, Vol.85 No.3, str.679.-700.
- Tasić, D. (1994). Komunikacija između roditelja i djece i izražavanje poremećaja u ponašanju. *Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, Vol.2 No.1, str. 59.-76.
- Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zrilić, S. (2005). Autoritarni odgojni stil roditelja kao prediktor školskog neuspjeha. *Pedagoški istraživanja*. Vol.2 No.1, str. 125.-137.
- Žižak, A. (1993). Relacije roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa djece. *Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, Vol.1 No.1, str.107.-115.

Summary

The development of the child is influenced by a number of factors, but the family, which is omnipresent in the lives of children has the first and the most prolonged influence. Accepting a child as a person with rights, both in the context of forming their own opinion and in the context of expressing their own attitudes, the study describes the children's impression of their parents and the methods their parents use and apply in the process of upbringing. The study was conducted on the sample of 11 respondents, 8 boys and 3 girls within the range from 14 to 18. Respondents are consumers of the half-day stay treatment "Legosi u Centru" within the Center for Missing and Abused Children in Osijek, due to manifestations of risky behavior or having certain problems in behavior. The aim of this study was to identify a child's perspective on parental styles of their parents. An interview was used to conduct the study in May 2017. The results of the study show that the perspective of children who exhibit risky behavior patterns or behavioral problems do not deviate drastically from what we would consider acceptable for a particular generation age. Mother is the primary association to parenting, while caring for material security and helping children in fulfilling their school responsibilities is the main task of parenting. Generally when talking about upbringing, parents rarely apply just one parenting style. Through parenting, the parents of the respondents combine two parenting styles: an authoritative and permissive upbringing style.

Keywords: mother, upbringing, view, influence

Prilozi

Prilog 1.

SUGLASNOST

za provođenje istraživanja s korisnicima poludnevnog boravka Centra za nestalu i zlostavljaju djeću

Molimo te/Vas suglasnost za sudjelovanjem u istraživanju za potrebe diplomskog rada *Melite Bungić* na temu *Dječje perspektive o roditeljskom pristupu*

(napiši svoje prezime i ime, razred tiskanim slovima na gornju crtu)

„Svojim potpisom izražavam svoj pristanak za sudjelovanje u istraživanju i potvrđujem da sam informiran da je moje sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, da imam pravo odustati u bilo kojem trenutku, da su istraživači obvezni pridržavati se Etičkog kodeksa i da su dužni zaštititi tajnost podataka.“

(vlastiti potpis)

U Osijeku,

Prilog 2.

1. Koje su tvoje prave asocijacije kada se kaže riječ roditeljstvo?
2. Koje osobine, po tvom mišljenju, mora imati dobar roditelj?
3. Što su najvažnije zadaće roditelja?
4. Na koji način su u tvojoj obitelji podijeljene uloge između oca i majke? Kako otac i majka dijele odgovornost za brigu i odgoj tebe i tvoje braće?
5. Koliko odnos između oca i majke utječe na tebe?
6. Kakav odnos imaš sa svojim roditeljima? Tko je "glavni" u obitelji? Po čemu to zaključuješ?
7. Ukoliko se jave nesuglasice u tvojoj obitelji, da li netko uvijek pobijedi, a netko izgubi ili svatko ima jednako pravo reći svoje mišljenje?
8. Kako ti reagiraš na autoritet? Što misliš koliko je koristan u odgoju?
9. Postoje li u obitelji nekakva pravila kojih se svi članovi trebaju pridržavati? Nabroji. Postavljaju li ti roditelji ograničenja i određena pravila? Da li ih se moraš pridržavati?
10. Koriste li tvoji roditelji nagrade i kazne? Navedi neku situaciju.
11. Tko provodi više vremena s tobom (i tvojom braćom)? Na dnevnoj bazi koliko vremena provodiš s roditeljima?
12. Što misliš, koliko je tvojim roditeljima važna roditeljska uloga? Što im je važnije, posao ili roditeljstvo ili nešto treće?
13. Tko je u obitelji tolerantniji (ima više razumijevanja) kada su u pitanju tvoji postupci?
14. U kojoj mjeri se tvoji roditelji pridržavaju onoga što kažu (dosljedni)? Iskorištavaš li to ako nisu?
15. Što je po tebi važnije u odgoju, da te roditelji kontroliraju i brane ti ono što smatraju da je štetno za tebe ili da ti pružaju podršku, ljubav i toplinu?
16. Što najviše voliš kod svojih roditelja?
17. Ocjena uspješnosti tvojih roditelja? 1-10
18. Kada bi mogao promijeniti nešto kod svojih roditelja, što bi to bilo? Zašto?